a.şnurov

türkiye proletaryası

yar yayınları

yar türkiye proletaryası a.şnurov

YAR YAYINLARI

YAR YAYINLARI
Aralık, 1973 - İstanbul

Dizgi - Tertip:
YÖNET MATBAASI

Kapak Filmi:
EBRU GRAFİK

Kapak Baskısı:
TEKİN OFSET

Cilt:
ŞEHİR MÜCELLİTHANESİ

YÖNETİM YERİ:
Ticarethane Çıkmazı,
Bozkurt Han, 25/1
Cağaloğlu - İstanbul

a. şnurov

türkiye proletaryası

Türkçesi:
Güneş BOZKAYA

YAR YAYINLARI
P. K. 37 - İstanbul

önsöz

Türkiye'de 1919-1922 seneleri arasında patalk veren milli burjuva devrimi, Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen Türkiye'yi olduğu gibi yutmak isteyen İngiliz-Fransız emperyalizmine ve yardakçısı olan Yunan saldırganlarına karşı yönelmişti. Türk milleti buna karşı koydu ve zaferle neticelenen bir milli mücadeleye girişti. Bu mücadelesinde Türk halkı kendi başına bırakılmış değildi. Kendisi için de azılı düşman olan İngiliz-Fransız emperyalizmine karşı Sovyetler Birliği Türk milletini destekliyordu.

Devrimin önderi Mustafa Kemal Paşa'ya izafeten **«kemalist»** adı verilen bu Türk milli devrimini, Türkiye'nin milli burjuvazisi, yani tüccar, toprak ağası ve o sırada Türkiye'de çok az sayıda bulunan sanayiciler yönetiyordu. Köylü kitleleri örgütlenmemişti. Köylü yalnız milli düşmanını seçebiliyor, sınıf düşmanı olan büyük toprak sahiplerine, ağalara, tefecilere, vurguncu ve tüccara karşı savaş açmayı düşünemiyor, bunu beceremiyordu. Proletarya bu milli hareketin yönetilmesini esasen düşünemezdi çünkü güçsüzdü, gerektiği gibi örgütlenmemişti, milli hareketin beşiği olan yerlerde (Türkiyenin Asya bölümü olan Anadoluda) sayı ba-

kımından azdı. Proletaryanın öncü partisi ve diğer devrimci işçi örgütlerinin rolü bu savaşta yok denecek kadar önemsizdi.

Bunun sonucu olarak, milli devrimden yalnız türk burjuvazisi faydalandı. Burjuvazi ele geçirdiği iktidarı, işçi ve köylü sırtından gelir sağlamak için kullanıyor, işçi sırtından sağladığı kârlarla kendi milli sanayiini kuruyor, emperyalistlerle birleşip devrim eylemine karşı koyuyor. Bu noktada Türk burjuvazisi ile yabancı burjuvazinin çıkarları birleşiyor. Türk burjuvazisi emekçi sınıfının en azılı düşmanıdır, emekçiyi sömürüyor ve işçi ile köylü eylemlerini korkunç bir zulümle bastırmbağa çalışıyor. Bunun için Türk proletaryasının önünde, öncelikle çözülmesi gereken en önemli sorun, kendi durumlarını düzeltebilmeleri için, burjuvaziye karşı amansız bir mücadele açıp, gerek emperyalistler gerekse «öz türk» burjuvazisi tarafından sömürülmelerine son vermek için, emekçi kitlelerini örgütlemektir.

Türk burjuvazisi, kendi sermayesi bakımından fakir olduğundan, yine de emperyalistlerin yardımına muhtaçtır ve emperyalistlere bağımlılığı devam etmektedir. Sovyet işçisi, kardeş türk proletaryasının emperyalistlere karşı giriştiği özgürlük ve egemenlik savaşında tarafsız kalamaz. Geniş işçi kitlelerimiz Türk proletaryasının ne olduğunu bilmez, hayat şartlarını tanımaz. örgütü ve savaşları hakkında bilgi sahibi değildir. Bu küçük kitabımızın amacı, SSCB işçilerine Türk proletaryasını tanıtmaktır.

Moskova, 1929
A. ŞNUROV

1 türkiyenin milli ekonomisi ve politik düzeni

28 Ekim 1927 tarihinde Türkiye'de bir genel nüfus sayımı yapıldı. Sayım sonucu, Türkiye nüfusu 13.5 milyon olarak tesbit edildi. Bunun 3 milyonu, yani beşte biri şehirlerde, artakalan beşte dördü ise köylerde oturmaktadır. En kalabalık bölgeler, sahillere yakın olanlardır, Anadolunun merkez bölgesi ile diğer bölgelerinin nüfusu azdır. Kalabalık sayılan bölgelerde 1 metrekareye ortalama 18-87 kişi isabet ettiği halde az nüfuslu bölgelerde bu oran 2-25 kişiye düşüyor.

■ Türk Şehirleri Nasıl Kurulmuştur?

Türkiye'de tüccar, esnaf, memur ve köylünün bir arada yaşadıkları oldukça ufak nahiye ve kasabalar vardır. Büyük ticaret ve sanayi merkezi sayılan şehirler ise pek azdır. 5-10.000 nüfuslu 79 kasaba var. 10.000 — 20.000 nüfuslu 39 kasaba, 20 — 30.000 nüfuslu 14 kasaba, 30 — 40.000 nüfuslu 7, ve 40.000'den fazla nüfusu olan yalnız 8 şehir vardır. En büyük şehirler Konya (47.286), Bursa (61.451), Adana (72.652), Ankara (74.704), İstanbul'un Üsküdar ilçesi (124.555),

İzmir (153.845) ve İstanbul (796.147)'dur. Konya ve Adana tarım ticareti merkezleridir, diğer şehirler (Ankara hariç) liman şehirleridir.

Türkiye nüfusunun meslek sayımı yapıldığı halde, sonuçları henüz yayınlanmamıştır. Ancak ortaya şu üç gerçeğin çıkacağından şüphe edilemez:

1) Türkiye bir tarım ülkesidir. Bir şehirliye dört köylü isabet etmektedir.

2) Memlekette ticaret, özellikle esnaflık çok gelişmiştir. Geçen yüzyılın sonunda Trabzon gibi bir şehirde oturan 27 kişiye bir dükkan isabet ediyordu, Kastamonu'da bu oran 16 kişiye bir dükkana yükseliyordu. Ticaretin bugünkü rolü ve şekli ile ilgili olarak İstanbul şehrine ait belli başlı istatistiklere göre, İstanbul'da 1927 yılında 54.000 tüccar ve 30.000 dükkanda çalışan 90.000 müstahdem tesbit edilmiştir. Demek oluyor ki, İstanbul'da oturan 26 kişiye bir dükkan ve her 15 kişiye bir tüccar isabet ediyor. İstanbul halkının beşte birinin işkolu ticarettir. Bu rakkamlara tüccar aileleri, nakliyeciler, hammal, yükleyici ve tüccarların hizmetinde çalışan diğer işçiler dahil değildir.

3) Türkiye'nin özellikle demiryollarıyle limanlara başlanmamış olan yerlerinde türlü zenaat ve esnaflık çok gelişmiş bir durumdadır. Bu bölgelere yabancı memleketlerden ithal olunan mallar giremez çünkü ithalatın tamamı denizyolu ile yapılmaktadır. Hinterland ekonoimsi daha ziyade tabi düzene dayanmaktadır. Yani hazırlanan mallar ya üretici tarafından yada aynı bölgede tüketilmektedir. Mesela S. L. Kolyada, «Anadolunun Ekonomi Düzeni» adlı makalesinde şunları diyor: «İster gelip geçen deve kervanlarını tetkik ediniz, ister yol boyunca ufak taşra şehirlerinin sayısız ufacık dükkanlarına uğrayınız - her yerde yerli olarak yapılan mallar yada yerli zanaat ürünü eşya göze çar-

pıyor.» Fakat aynı zenaat erbabı, yabancı memleketlere de ihraç olunan mallar hazırlıyor. Bu gibi zenaat erbabı az değildir. Mesela Uşak şehrinin 25.900 kişilik nüfusundan 6.000 kusur kişi fazla miktarda ihraç olunan halı dokumaktadır.

■ Türk milletinin gelir kaynağı nedir?

1924 senesinde milli ekonominin toplam geliri 700.000.000 TL idi. Gelirin beşte dördü tarım ürünlerinden ve beşte biri sanayi ürünlerinden sağlanmaktadır. Milli ekonominin ürünlerinin 1/3'i ihraç edilmektedir. Bu ihraç malları tütün, pamuk, meyve, fındık, ceviz, sepide kullanılan maddelerdir. Hububat ihraç edilmiyor. Sanayi mallarının çoğu ithal edilmektedir. Yabancı memleketlerden ithal ettiği malların hemen hemen yarısı tekstil mallarıdır ki, bunların hammaddeleri (pamuk, yün) ülkede bol bol vardır. Bugün memlekette senede 15 milyon metreden fazla kumaş üretilmektedir, ki değeri 5,5 milyon Türk lirasıdır. Yabancı ülkelerden 38 milyon Türk lirası değerinde yünlü kumaş ithal edilmektedir. İthal olunan ince yünlü kumaşlar 32 milyon lira, pamuklular 86 milyon lira, toplam olarak ithal olunan kumaşların değeri 156 milyon liradır. Bu rakkam, memleket içinde üretilen malların değerinin on mislidir.

Ayrıca, Türkiye'de tüketilen şeker, maden, kimya maddelerinin üretimi için gereken makine ve donatım ile buna benzer mallar ithal edilir. Yalnız yurt içinde satılan çimentonun büyük bir kısmı ile yiyecek maddeleri (şeker hariç), konserve gibi mamuller yerlidir. Geçen yüzyılın ikinci yarısında demiryollarının döşenmesiyle dış ticaret hızla gelişmiştir. Mamafih, demir-

yollarının döşenmesi ile sanayiin gelişmesi paralel olmamıştır, demiryolları sadece ithalatın artmasına yol açmıştır.

Türkiye'nin demiryollarının uzunluğu 1928 senesinde toplam olarak 4635 kilometredir. Bunun 2248 kilometresi devlete, 2389 kilometresi yabancı sermayeye aittir. Bunun dışında 1967 kilometrelik hat devletin yine yabancı müteahhitlere verdiği siparişler üzerine halen döşenmektedir. Türkiyenin bütün demiryollarının ya Ege, yada Marmara Denizi'ne çıkışı vardır, yurt içine fazla uzanmamaktadır. Bütün demiryolları yabancı sermaye ile döşenmiştir. Yabancı ülkelerin amacı ise, demiryollarının döşenmesi ile, Türkiye'den bol miktarda hammadde ithalini sağlamak, buna karşılık da Avrupa'dan mal ihraç etmek ve elbette Avrupa'dan Türkiyeye daha kolay sızmaktır.

■ Türk Sanayiinin Gelişememesinin Nedeni

Yukarıda sayılan rakkamlardan anlaşıldığına göre, Türk sanayii zayıf kalmıştır. Oysa bu ülkenin tabii şartları her türlü sanayiin mükemmel gelişmesine son derece müsaittir. Esasen Küçük Asya emperyalist devletlerin dikkatini boşu boşuna çekmiş değildir. Charles Wilson adında bir ingiliz generali Türk topraklarının zenginliklerini şöyle anlatıyor:

«Anadolunun tarım ürünleri ile maden hazineleri, doğru dürüst işlense, olağanüstü gelişebilir. Amerika dışında dünyanın hiçbir yerinde buğday için bu derece mümbit topraklara rastlamadım. Dünyada bu kadar çeşitli, birbirinden güzel meyve görmedim: Amasya el-

ması, Ankara armudu ingiliz aşısı ile aşılanarak yetiştirildi ve ingiliz türlerini lezzet bakımından kat kat aştı; üzüm bağları, zeytin ve incir bahçeleri güney ve batı sahilleri boyunca görülmemiş çapta yetiştirilmektedir. Bir çok bölgede ipek, pamuk, pirinç, afyon, meyan kökü, tütün, palamut, keçiboynuzu v.s. yetiştiriliyor. Dağ yamaçlarında sayısız koyun ve keçi sürüleri otluyor, keçiler arasında bilhassa ipek gibi ince ve yumuşak tüylü Ankara keçisi dünyaca tanınmıştır. Yüksek yaylalarda ise güçlü cinsten at ve deve sürüleri yayılıyor. Ülkenin madenlerinde altın, gümüş, kurşun, demir, taşkömürü, boraks, krom, kil, kayatuzu, kaolin, lületaşı, göl ve deniz tuzu bol miktarda var. Bir çok yerde yılantaşına ve en iyi mermer cinslerine rastlanıyor. Anadolunun çok elverişli sahilleri, tarım ve maden hazineleri varken, bu ülke dünyanın en mümbit en gelişmiş ülkesi olabilirken, bugün acınacak durumdadır. Bunun nedeni, yüzyıllarca süren ve memleketi yıpratan kötü idaresidir. Fakat zaman gelecek ve bu ülkenin tabii zenginlikleri tekrar işletilmeğe başlanacak. o zaman Türkiye, Akdeniz'de sahili olan memleketler arasında en gelişmiş ülke olacaktır.»

Türkiye'de ülkenin öz sanayiinin geniş ölçüde gelişmesi için şart olan hammaddeler toplu bir şekilde bulunuyor: demir, petrol, taş kömürü, renkli madenlerin türlü ham şekilleri (bakır, çinko vs.). Toprak hazineleri de olağanüstü elverişlidir. Bütün bunlar varken, Türkiye sanayiinin gelişmemesinin sebebi nedir?

Çok ileri tekniği olan güçlü ve ilerici bir sanayinin kurulması için çok büyük bir yatırım gerekmektedir. Oysa Türkiye, yabancı halklarla savaşmış, ülkeler işgal eden, bitmez tükenmez savaşlar sürdüren, aralıksız ayaklanmaları bastırmak zorunda kalan bir monarşi idi. Savaşlar memleketi sarsıyor, yıpratıyor-

du. Türkiye Karadeniz'den Akdeniz'e ve Avrupa'dan Asyaya uzanan ticari ve askeri güzergahın üzerindedir. Bu yolları keyfin göre kapatarak, bu yollardan faydalanan bütün devletleri kendisine tabi bir hale getirebilirdi. Bu yüzden Türkiye, dünya üzerinde egemenlik kurmak isteyen Çarlık Rusya, İngiltere, Fransa, Avusturya gibi devletlerin doymak bilmez açgözlülüklerinin hedefi idi. Türkiyenin paylaşılması için bir kaç yüzyıldan beri bir takım güçlü «devletler» arasındaki çelişmeler devam ediyor. Bunun için Türkiye, fedakarlık yaparak kendisine saldırmaya yönelen her güçlü devlete bir saldırmazlık payı vermese, onunla savaşmak zorunda kalıyordu. Devlet gelirlerinin büyük kısmı bu savaşlara harcanıyordu, memleket gitgide çöküyordu. Türkiye'de son toprak bölüşmesi Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra olmuş, İngiltere Filistin'i ve Irakı, Fransa ise Suriyeyi ele geçirmiştir.

Büyük teşebbüslerde btlunmak için her şeyden önce huzur ve düzenli bir hayat gerekiyor. Başka türlü, sağlam bir temeli olan teşebbüs kurulamaz. Halbuki müteşebbis işadamı Türkiye'de ne yağmaya karşı, ne yabancı ülkelerin saldırısına, ne de kendi yurdunun devlet memuru ile askeri memurlarının keyfi hareketlerine karşı korunmuştu. Köylüleri bir yandan bitmez tükenmez savaşlar, öte yandan da büyük toprak sahipleri ve ağalar yıpratıyordu

Savaşlara para yetmiyordu, Türkiye durmadan yabancı devletlerden kredi almak zorunda kalıyordu. Böylece gitgide kredisinden faydalandığı Avrupa devletlerine bağımlılığı artıyordu. Ve günün birinde borçlarını ödeyemeyince, müflis bir borçlu ilan edilerek, ülkenin bütün gelirleri alacaklı olan devletlerin kontrolu altına verildi. Yabancıların Türkiye'de bir sürü imtiyazları vardı. Yabancılar Türk mahkemelerine tabi

değildi, gümrüksüz ve vergisiz olarak kendi ülkelerinden diledikleri malı ithal edebiliyorlardı, hiçbir vergi ödemiyorlardı. Yabancı uyruklular, Türk vatandaşından çok daha müsait durumda idiler, bunun için Türk tüccarı ve sanayicisi yabancılarla rekabet edemiyordu. Üstün teknik sayesinde, Avrupa malları daha da ucuza geliyordu. Satışı ise, yabancı kapitalistlere tanınan imtiyazlar sayesinde kolaylaştırılmıştı.

2 jön türkler ve kemalist devrim

Esasen fakir olan ülkeyi insafsızca soyan büyük toprak sahipleriyle din adamlarının ve en başta da sultanların hakimiyeti neticesinde Türkiye tamamen Avrupa sermayesinin eline düşerek. Avrupa kapitalizminin kölesi olmuştu. 1908 senesinde sultanın hakimiyeti, Türkiye tarihinde ilk defa olmak üzere Türk ticaret burjuvazisi, subaylar ve asilzadelerin birleşmiş gücü ile kökünden sarsılmıştır. Bu burjuva devrimi, Jön Türk devrimi olarak tanınmaktadır ve bunu başlangıçta halk yığınları da desteklemiştir.

Jön Türkler Türkiye'nin gelişmesine önem vererek bir takım tedbirler almışlardır: ülke endüstrisinin korunmasına ait bir çok kanun ve nizamnameler yayınlamışlar, bir çok reformlar yapmışlardır.

O zamana kadar yabancılara tanınan bir çok imtiyazlar kaldırılmış, böylece Jön Türk idaresi sırasında, özellikle Birinci Dünya Savaşı senelerinde, bir çok yeni ticaret ve sanayi teşebbüsü kurulmuştur. Fakat Jön Türkler yurdun fakirliğini ortadan kaldırıp ülke-

nin gerektiği gibi gelişmesi için lazım olan sermayeyi ortaya koyamamışlardır. Kaldı ki, bir sürü savaşa girişmek zorunda kaldıkları için, Jön Türkler tekrar yurt dışından kredi aramağa başlamışlardır. Bu yüzden tarım ürünlerini sanayi mamülü haline getiren bir takım ufak tefek işletmeler kurmaktan öteye gidilememiştir.

Türkiye yarı-sömürge karakterini muhafaza ediyordu. Yani kapitalist ülkeler için, hammadde alıp sanayi mamullerini sattıkları bir pazar durumundaydı. Politik bakımdan Türkiye bağımsız sayılıyordu. Fakat Türkiye emperyalist ülkelerin elinde oyuncaktı. Bu yüzden Türkiye, ekonomik yönden aşırı derecede bağımlı bulunduğu Almanya tarafından Birinci Dünya Savaşı'na itildi ve Almanya uğruna savaştı. Almanya savaşı kaybedince, Türkiye tam anlamıyla yağma edildi. Ülkenin bütünlüğünü korumak için ikinci bir devrime ihtiyaç hasıl oldu.

Bu defa «kemalist devrim» adı ile tanınan devrim, ingiliz - fransız emperyalizmine karşı yapılmıştır. Devrim, adını, türk burjuvazisinin önderi Mustafa Kemal Paşa'dan almaktadır.

İşçi sınıfı ile köylü kitleleri o zamanlar henüz zayıftı. Sınıf menfaatini henüz kavramış değillerdi. Üstelik de hiçbir şekilde örgütlenmemişlerdi. Bunun için devrimde başlıbaşına bir rol oynayamadılar. Devrimin başına Türk ticaret burjuvazisi geçti. Türkiye tarım memleketi olduğu için, tüccarların başlıca alışverişi tarım ürünleri üzerine idi. Böylece ticaret burjuvazisi, ağalar ve büyük toprak sahipleri ile sıkı bağlar kurdu: Her Türk köyünde ağa ve büyük toprak sahibi, aynı zamanda tefeci, ve köylü ürünlerinin bellibaşlı alıcısı ve satıcısı idi. Bu ağaların, bazen un değirmeni, yağ veya kurumeyve işleyen küçük imalathaneleri ve

diğer ufak tefek teşebbüsleri oluyordu. Ağalar aynı zamanda tarım ürünlerini toptan satınalan büyük ticaret firmalarının acenteleri durumundaydılar.

Bu koşullar altında, Türkiye Avrupa kapitalistlerine yenilmiş olsaydı, yabancılar en kısa zaman içinde bütün ticareti ve sanayii ele geçireceklerdi. Türk burjuvazisi bir ölümkalım sorunu ile karşı karşıya idi: Kapitalistlerin işgali altındaki liman şehirleri olmazsa, devlet kendilerini desteklemezse, yabancılara verilen imtiyazlar devam edip Türkiye her bakımdan yabancı kapitale bağlı kalırsa, yurdun öz ticareti ve sanayii ergeç ölecekti. Tüccarı, sanayiciyi, tarım ürünlerini yabancı ülkelere satan ağa ve büyük toprak sahiplerini devrimci kılan işte bu tehlike idi. Köylü, işçi ve küçük esnafın kapitalistler ve toprak ağalarına karşı duyduğu hoşnutsuzluk, ustalıkla yabancı kapitalistlerle mücadeleye dönüştürüldü. Bunun için devrim bütün yurda yayılarak milli bir karakter aldı. Ne olursa olsun yine de, burjuvazi, burjuvazidir. Burjuvazi için baş düşman sömürenler değil, sömürülenlerdir; ister kendi halkından, ister yabancı uyruktan olsun...

Emperyalistler ufak tefek tavizler vermeğe başlayınca, kemalistler hemen Fransa, İtalya, İngiltere ve diğer memleketler burjuvazisi ile anlaşmalar imza etmekte gecikmediler. Kemalistlerin korkusu şu idi: savaş devam ederse, emekçi kitleleri yabancı sömürücülere karşı mücadele ile yetinmeyip, kendi yurttaşı olan sömürücülere karşı da savaşa girişebilirdi. Böylece bir müddet daha demiryolları, fabrikalar, maden ocakları v.s. yabancıların elinde kaldı. Avrupa'nın büyük banka ve firmaları bugün dahi Türkiye'de dilediği şekilde çalışmaktadır.

Bununla beraber, devrimin sonunda, yurt içinde ticaret ve sanayiin gelişmesine yol açan bazı şartlar

meydana geldi. Örneğin, yabancı ülkelerden ithal olunan mallardan daha yüksek vergi ve gümrük rüsumu alınmağa başlandı. Yabancı sermayeye tanınan rüçhan hakları kaldırıldı. Fakat yine de Türkiye yabancı emperyalistlerin baskısı altında bazı eski borçları tanımak zorunda kaldı, yabancılara ticaret serbestisi sağladı. Gerçi bu serbest ticarette yabancılar Türk vatandaşından fazla yada özel herhangi bir hakka sahip değildi. Fakat bu «eşit olmayanlar arasında eşitlik»ti. Yani güçlü Avrupa sermayesi, nasıl olur da, zayıf türk sermayesine eşit olabilir? Doğaldır ki, hiçbir eşitlik söz konusu olamazdı.

Kemalist devrimin ekonomik sonucu pek de parlak değildir. Fakat ne de olsa, Türk sanayii ve ticareti artık gerçekten daha kolay gelişiyor ve kemalist hükümet elinden gelen yardımı esirgemiyordu. Gerek Türk sermayesi, gerekse yabancı sermaye ile yeni yeni sanayi teşebbüsleri kuruluyor ve buna paralel olarak Türk proletaraysı da gelişiyordu.(*)

Türk burjuvazisi, eskiden beri, proletaryanın ve köylü yığınlarının kitle halindeki eyleminden ateşten korkar gibi korkardı. Fakat kemalist milli - burjuva devrimi 1919 - 1920 yılları arasında, yani Sovyet Cumhuriyetlerinin emperyalizme karşı en ağır savaşları yürüttüğü sırada patlak vermiştir. Şu muhakkak ki,

(*) Her türlü sanayi teşebbüsünün (el işçiliği, zanaat, büyük sanayi v.s.) son istatistikleri 65.245 teşebbüsü gösteriyor. Bunun 256.855 işçisi vardır. Ayrıca 10.941 iş sahibi ve 7.817 müstahdem. Gerçi bu rakkamlar fazla bir şey ifade etmiyor, çünkü bunlar teker teker teşebbüsün karakterini ve hacmini göstermiyor. Sonra ücretli işçinin aileleriyle işverenlerin ailelerinin bu rakkama dahil olup olmadığı belli değildir. Fakat ne de olsa, açıklamadan anlaşıldığına göre, özellikle madencilik (taş kömürü, pirinç, gümüş, kurşun), sonra tekstil, un ve unlu mamuller, dericilik ve her türlü tarım sanayii gelişmiştir. Broşürümüzün sonunda işçilerin türlü sanayi işkollarındaki dağılışı gösterilmiştir.

kemalist devrim, ezilenlerin müşterek düşmanı olan dünya emperyalizminin güçsüz bir hale getirilmesine yaramıştır. Bunun için, devrimci olmadığı halde, kemalist burjuvazi, kendi isteğiyle olsun olmasın, yine de uluslararası devrime yardımcı olmuştur. Devrim, milli bilinci uyandırarak diğer Doğulu ve emperyalizmin sömürgesi ülkelere örnek oluyordu. Bunun için Sovyetler Birliği, ingiliz - fransız emperyalizmine karşı savaşında Türkiye'yi destekliyordu.

Türkiye, emperyalizme karşı açtığı savaşta, kendi politik bağımsızlığını korumuş ve sağlamlaştırmıştır. Bu, memleketin daha sonraki gelişme aşaması için gerekliydi. Bu aşamadadır ki, Türk proletaryası ve köylü yığınları, sefaletlerinin, yalnız yabancı kimselerin sömürüsüne dayanmayıp, hangi ülkeden olursa olsun, yerli yada yabancı kapitalist ve büyük toprak sahibinin sömürücülüğüne dayandığını açıkça anlamaktadırlar.

■ Politik Düzen

Her ne kadar bazı görüntüsel demokratik şekiller mevcutsa da (seçimle meydana getirilen parlamento v.s.), Türkiye'de bugün mevcut olan düzenin özü, bütün demokrasilerden uzak bir diktatoryadır. Egemen parti dışında hiçbir parti örgütü yoktur ve hiçbir partinin de meydana gelmesine imkân verilmemektedir. Sosyal-demokrat parti bile yasaklanmıştır. Gazete ve dergiler bir an dahi gevşemeyen sıkı bir kontrol altındadır. Hatta bu gazete ve dergilerde hükümet aleyhine ileride herhangi bir makalenin çıkabilmesi ihtimali dahi, bunların kapatılmasına yetiyor. Memleketin tek ve egemen siyasi örgütü olan «Halk Partisi»nin tüzü-

güne göre, partinin değişmez başkanı Kemal Paşa'dır. 1927 senesi haziran ayında Halk Partisi tüzüğünde bazı değişiklikler yapılarak bundan böyle parti genel başkanına, yani Kemal Paşa'ya, parlamentoya partili mebusların seçilmesinde tam yetki verilmiştir. Yine seçim kampanyasının yönetilmesi, parti başkanına bırakılmıştır. Halbuki partinin eski tüzüğünde, bu yönetim seçim bürosunun işi idi. Halk Partisi'nin parlamento grubu ve Halk Partisi üyesi olan bakanlar, bu yeni tüzüğe göre, doğrudan doğruya parti başkanına bağlanmıştır.

Bugünkü türk hükümeti elbette bir diktatorya hükümetidir. Çünkü egemen olan Türk burjuvazisi tamamen güçsüzdür ve gelişebilmek için emekçi halkı ezmek zorundadır. Fakat bu diktatorya çok güzel sözlere bürünüyor, «sınıflar arasında barış ve halk egemenliği» gibi cümlelerle süsleniyor. Sömürenlere karşı öfkelerini başka mecralara dökmek ve proletaryayı başka uluslara saldırtmak için türk işçisinin ve köylüsünün türlü şoven duyguları her araca başvurularak körükleniyor.

Kemalistler, halk kitlelerine hoş görünmeğe çalışıyor ve bu amaçla eğitim ve sosyal yardım çabalarına girişiyor. Bu kampanya uğruna yalnız İstanbul ilinde yetişkinler için 27 halk okulu, dul ve yoksul kadınlar için ocaklar, dispanserler açıldı. Halk Partisi, emekçi kitlelerinin güvenini sağlamlaştırmak için, halk bayramlarının sayısını artırdı, beyaz terörü maskelemek için gençliğin spor örgütlerini destekleyerek geliştirdi, bir takım burjuva hanımefendileri tarafından kurulan kadın derneklerine yardım etti. Bir süre önce başbakanın yayınladığı yeni bir emre göre, Türkiyenin spor dernekleri ile hükümet tarafından desteklenen diğer derneklerce tavsiye edilecek olan kimselere res-

mi daire, müessese ve devlet fabrikalarına memur olarak atanmada öncelik tanınacaktır. Halkın aydınlatılması ve eğlendirilmesi için Türk Ocakları (halkevleri) adında özel örgütler meydana getirildi. Birinci Dünya Savaşı sırasında 28 ocak varken, 1920 senesinde ocak sayısı 270'e ve üye sayısı 40.000'e yükseldi.

Devrimin ilk yıllarında Türk burjuvazisi, psödokomünist örgütleri meydana getirmeğe çalışıyordu. Bunlar güya müslümanlık ile komünizmi bağdaştıracaktı. Sözüm ona komünist sloganları ile bu örgütler, komünizmi, burjuvazinin hizmetine tahsis edecekti. Komintern'in daveti üzerine 1920 yılında Baku'da düzenlenen Doğu Halkları Genel Kongresi'ne Türkiye delegesi olarak katılan Enver Paşa şöyle diyordu: «Yalancı ve sahtekar Avrupa politikacılarının tam aksine, biz bugün en doğru ve en vefalı müttefiğimiz III. Enternasyonel'le elele ve yanyana yürüyoruz». Aynı Enver Paşa, bir kaç sene sonra Türkistan'da Sovyet Hükümeti aleyhine düzenlediği bir ayaklanmada ölmüştür.

Komintern'in II. Kongresi'nde Vladimir İlyiç Lenin'in verdiği rapora göre, «Az gelişmiş ülkelerde sözüm ona özgürlük uğruna bir takım burjuva - demokratik akımlarını tornistan edip, boyayıp boyayıp zorla komünizm rengine bürümeye çalışan eylemlere karşı mutlak ve amansız bir savaşın açılması zamanı gelmiştir.» Maamafih, bu durmadan renk değiştirilmesi, türk burjuvazisine faydalı olmaktan çok zararlı olmuştur; çünkü uyarılan halk kitleleri yavaş yavaş sosyalizm ile ilgilenmeğe başlıyor, bu ise burjuvazi için tehlikeli oluyor.

Türk burjuvazisi sermaye ile emek çıkarlarının bağdaştırılması yolundaki teşebbüslerinde Avrupanın sosyal - «uzlaştırıcılarının» tecrübelerine dayanmakta

idi. Fakat daha evvel de söylediğimiz gibi, Türk hükümeti «böyle bir partinin faaliyeti, cumhuriyetimizin öz durumuna uygun olamayacak» gerekçesiyle Türkiye'de sosyal-demokrat partinin kurulmasına izin vermedi. Türk Hükümeti kendi kendine, yani sosyal-demokratların yardımından faydalanmadan, Avrupa «uzlaştırıcılığının» yolunda yürümek istiyor. Bu amaçla Türkiye, Milletler Cemiyeti nezdindeki Milletlerarası Emek Bürosu ile ilişki kurmuştur. Türkiye'nin Berlin Elçisi Mahmut Münir bey iki seneden beri hem elçilik, hem de «Milletlerarası Emek Bürosunda» daimi gözlemcilik görevini bir arada görmekte ve bu Büronun bütün konferanslarına katılmaktadır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı, bu yakınlarda «gözlemcimize gösterilen iyi kabulden dolayı» Emekçi Bürosu başkanına bir teşekkürname göndermekten geri kalmamıştır. Bu mektup, Büroya, başarılar diliyor ve Büro sayesinde Türkiye'deki emek şartlarının hayli düzeltildiğini açıklıyor.

İş Hukuku - İş Kanunu

Bütün bu süslü sözler ile «uzlaştırıcı» tedbirler altında proletaryanın sınıf düşmanı gayet bariz bir şekilde görünüyor. Yürürlükteki iş hukukuna bir göz atmak kafidir. Sendikalar hemen hemen yasaklanmıştır; kurulmasına izin verilen federasyon ve dernekler hayır işleriyle yetinip devlet kontrolu altında çalışmak zorundadır.

1923 yılında emperyalistlere karşı silahlı mücadele bitince, İzmir'de bir İktisat Kongresi yapıldı. Bu kongrede halk adına ülkenin bundan sonraki yönetimine bir yön verdirilecekti. Oysa, ekseri delegeler tüccar, büyük toprak sahibi, ağa ve bir takım ufak sana-

yi işletmesi sahibinden ibaretti. Toplantıya katılan delegeler, yol parasını ve İzmir'deki masrafları kendi keselerinden ödemek zorundaydılar. Bu da yalnız zenginlerin harcı idi. İşçi delegeleri arasında gerçek işçi yarıdan azdı. Hepsi İstanbul'dan, İzmir'den ve başka Batı sahil şehirlerinden gelmişti, ki bu şehirlerden İzmir'e seyahat hepsinden ucuzdu. İşçi delegeleri arasında atölye çalıştıranlar, eski bir vali, hatta imamlar dahi vardı. İzmir Kongresi'nde işçi delegeleri, iş hukukunun kanunlaştırılmasını, 8 saatlik işgünü, birlik kurma ve toplantı hakkı, işverenlerle toplu sözleşme yapma hakkı istiyordu. Hükümet yeni kanunlar çıkarmayı vaad etmekle beraber, ne birlik, ne de federasyona izin veremeyeceğini kesinlikle bildirdi. Bu zayıf vaadler dahi sadece birer vaatten ibaret kaldı... Demek oluyor ki, kemalistler bu sözümona işçi delegasyonunu bile kendilerine muhatap saymak istemiyorlardı.

Her türlü işkolu dernekleri ve dernek birlikleri yasaktır. Oysa, anayasaya göre, hükümetin izniyle kurulan her türlü birliklere - yalnız cemiyete muzır ve mevcut politik düzeni sarsacak mahiyette olan gizli birlikler hariç - müsaade edilmişti. Ayrıca «Adını ve amacını başka ırk veya milliyetten alan politik dernekler» yasaklanmıştı. Dikkatle bakılırsa, bu kanun, hükümete, işine gelmeyen her işçi örgütünü dağıtmak hakkını veriyor. (*)

Halen 25 Haziran 1909 tarihinde yayınlanan grev kanunu yürürlüktedir. Bu kanuna göre, grevi düzenleyenler bir sene hapisle cezalandırılmaktadır. Şu var ki, işçileri aşırı derecede öfkelendirmemek için bu kanun hemen hemen hiç uygulanmıyor. Bugüne kadar işçi-

(*) Haber aldığımıza göre Türkiye'de şimdi yeni baştan sendika tescili yapılıyor. Bundan maksat işçilerin devrimci sınıfsal örgütlerini kapatıp yalnız hükümete bağlı olan örgütlere izin vermektir.

lerin emeği hiçbir kanunla korunmuş değildir. Bir tek istisna, yayınlanan nüfusu 10.000'den fazla olan şehirlerde cuma gününün 2 Ocak 1924'ten itibaren mecburi tatil günü sayılmasıdır. Fakat bunun da bir çok boşlukları vardır: örneğin, bu kanundan mevsim işleri, mağazalar, trmavay işletmeleri, hastaneler, v.b. yerlerde çalışanların yararlanmaması gibi... Kaldı ki, bu kanun dahi, aslında, uygulanmıyor. İş Kanunu tasarıları 1910 senesinden bu yana çeşitli tarihlerde hazırlandığı halde, bugüne kadar hiçbiri kabul edilmemiştir. Son yıllarda bir saat öğle paydosu olan on saatlik işgünü tasarısı mecliste bir kaç defa gündeme alınmış ise de, bu tasarı bir türlü kanunlaştırılmamıştır. En son tasarıda işgününün hükümetin müsaadesi ile 12 saate kadar uzatılması dahi öngörülüyor, Türk müteşebbisleri buna dahi şiddetle karşıdır; on saatlik işgünü, henüz gelişmekte olan genç türk sanayiini yıkacakmış!

İşverenle işçi arasında bütün anlaşmazlıklar kanunlara göre değil, «dostane anlaşma» esasına göre halledliyor. Bu amaçla bazı işletmelerde, mesela İstanbul Tramvay İşletmesi'nde uzlaşma komisyonları kurulmuş, bu komisyonlar işletmeci ile işçi delegelerinden meydana gelmiştir. Bu komisyonların kurulması aslında işletmenin elindedir ve işletme, elbette ki, komisyon üyelerini işine gelen adamlardan seçmektedir. Örneğin, 1926 senesinde İstanbul Tramvay İşletmesi, komisyona delege seçimini, bir gün önce ilan etmiştir. İşçiler gerektiği gibi hazırlanamadıklarından, seçilen delegeleri kabul etmemişlerdir.

Yani tasarıya göre, herhangi bir işletmede anlaşmazlıklar çözülememişse, vali veya belediye reisi, hükümet yetkililerinden, idarecilerden ve işçilerden müteşekkil bir uzlaşma komisyonu kuracaktır. Bu komis-

yon da anlaşmazlığı çözemezse, kanuna göre, «memur ve işçi işini terkedebilir, fakat her türlü gösteri, eylem ve iş özgürlüğüne halel getiren hareketler yasak edilmiştir.» Yani grev kırıcıları ile mücadele yasaklanmıştır. Böylece patronun herhangi bir grevi hemen dağıtması mümkündür.

Meclis'e 1925 yılında sunulan İş Kanunu tasarısı, iş hukukunun işçilerin korunması için değil, sadece kapitalistlerin korunması için tasarlandığını gösteriyor. Kanunun sekiz maddesinden beşi, sadece işletmecinin ve müteşebbislerin korunmasını öngörmektedir. Bunlardan üçünü özetliyelim:

1) İşverenler randımanın artırılması için ne gibi tedbirlerin alınacağını hükümete bildirecektir.

2) İşletmeci ile hükümet arasında çok sıkı bir işbirliği kurulacaktır.

3) Bütün ticaret ve iş bankaları, işletmecilere yardım edecektir, vs. vs.

3 türk işçisinin yaşama şartları

■ Türk İşçisinin Geliri ve İşgünü

Türk işçi kitlesinin yaşama şartlarının ağırlığı, işgününe karşılık aldığı ücretten apaçık anlaşılmaktadır.

Hükümete yakın olan «Milliyet»in bir yazarı, 21 Ekim 1928 tarihli nüshada, Haliç Vapur İşletmelerinde çalışan işçiler hakkında şunları yazıyor:

«Kendileri ile yaptığım görüşmede işçiler bana şunları anlattılar: İşgünümüz güneş doğmadan, saat 5,30'da başlar ve gece saat 10'a kadar sürer. Cuma günü hariç. Çünkü cuma günü tatil olduğu için trafik çok yoğundur. Cuma günleri biz gece saat 11, hatta 11,30'a kadar çalışmak zorunda kalıyoruz. Öğle yemek yiyebilmemiz için iki saatlik paydosumuz var. Böylece ağır işimiz (hammallık, yükleyici olarak çalışmamız) 24 saatte en az 14 saat sürüyor. İşletme, hiç değilse şu öğle paydosumuzu 2 saat daha uzatsa da, biz de dinlenmiş olsak».

İstanbul liman işçileri günde 12 saat çalışmayı nimetten sayıyor. Bu kürek cehennemine benzeyen işin ücreti nedir?

«Hangi işi yaparsak yapalım, şirket işe yeni alınmış işçilere ayda 25 lira ödüyor. Ancak ilk 6 aydan sonra bu ücret 30 liraya yükseliyor. Zam için senelerce beklemek lazım. Aramızda şirkette 10-15 sene çalışan arkadaşlar var, bunlar en fazla 40-50 lira alıyor. Onlar da zaten topu topu dört beş kişidir. Şirketimizin çalıştırdığı işçinin durumunun diğer şirketlere göre daha iyi olduğuna dair açıklaması gerçeğe uymuyor».

Oysa, şirketin bu iddiası hiç de asılsız yada şaka değildir. Ne yazık ki, doğrudur. işçilerin durumu başka şirketlerde daha da beterdir. Demiryolu inşaatında çalışan türk işçisi günde 15 saat çalışır, günlük kazancı 80 kuruş, hatta daha da azdır.

«Dokumacılar ve tütün işçileri günde 14 saat çalışırlar, günlük ücretleri 1 liradır.

«İstanbul'un bazı semtlerinde lokanta, otel, kasap ve buna benzer işletmelerde işçiler günde 20 saat çalışır ve yalnız 4 saat dinlenip uyuyabilirler.

«Fırın işçisinin durumu daha da berbattır. İş günleri 18 saatten fazladır. İstanbul'un bazı semt fırınlarında iş 24 saat devam ediyor. Çok defa işçi 24 saatlik işgününde uygun bir saatte bir yere kıvrılıp kestirir, yoksa işi gece gündüz devam eder.»

Bunu yazan bir burjuva gazetesidir (Vakit, 18 Mart 1926)

Müslümanların çok hürmet ettikleri dini bayramlara da hiç saygı gösterilmiyor.

Sanayiin türlü iş kollarındaki ücretler nasıldır? Bunun cevabını Journal d'Orient (Aralık 1928) işçi ücretleri hakkındaki makalesinde veriyor:

Sanayi işkolları	Usta	Çırak	Baş amele	Kalifiye olmayan
Konserve	ayda 80 TL	40 TL	—	günde 50 kuruş
Şeker	ayda 30-50 TL	—	—	ayda 8 - 10 TL
Döküm	günde 3-4 TL	günde 2-2,5 TL	—	günde 50 krş.
Halı	ayda 80 TL	ayda 60-70 TL	günde 1 TL	günde 35-100 krş
Parfümeri (Itriyat)	ayda 65 TL	—	ayda 40 TL	ayda 25-40 TL
Matbaa	ayda 70 TL	—	—	ayda 25 TL
Mobilya	günde 2-3 TL	—	günde 180-200 krş	günde 30-50 krş

Bu cetvel tahminidir. Cetveldeki ücretler türk ve yabancı işçisinin ortalama ücreti olarak gösterilmiştir. Oysa, bir yabancı işçi Türk işçisinden çok daha yüksek ücret almaktadır. Çünkü yabancı işçiler hem okuma yazma bilir, hem de çok daha kalifiyedir. Kapitalistler (özellikle yabancı olanlar) yabancı işçiye daha fazla verip onu kendilerine destek yaparlar. Böylece örneğin taşkömürü endüstrisinde yabancı ustalar günde 410 ila 730 kuruş alırlar, Türk usta işçilerine ödenen ücretler ise 160 ila 300 kuruş arasındadır. Ocaklarda yeraltında çalışan yabancılar 170 kuruş alırlarken, Türklere yalnız 60 kuruş ödenmektedir. Yerüstü tesislerde çalışan yabancılar 300 kuruş, türkler 100 kuruş alırlar. Yabancı çıraklar 400-450 kuruş alırlar, türkler ie 160-350 kuruş. Yabancı memurlar günde 300 kuruş alırlar, türkler 100 kuruş. İstanbul Tramvay İşletmesinde çalışan Türkler ayda 30 lira alırlarken, yabancılara 120 lira aylık ücret ödeniyor. Türk işçisi ve memurunun ücretleri yabancı işçi ve memurundan iki misli düşüktür. Bunun için bu cetvelde gösterilmiş olan ortalama ücretler türk işçisi için daha düşük, yabancı işçi için daha yüksek düşünülmelidir.

Hem türk, hem de yabancı burjuvazisi, kadın ve çocukların emeğini de insafsızca sömürüyor (*). Erkek dokumacılar günde 1,5 lira alıyorsa, kanılar 75 kuruş, çocuklar ise 20 kuruş ve daha az alır. Nakliye işlerinde kadın işçiye 20-70 kuruş, çocuklara 10-50 kuruş ödeniyor. Erkek olan maden işçisi 60-200 kuruş alırken kadın 15-60 kuruş, çocuklar 10-15 kuruş gündelik alıyor. Bir çok işletmede 10 yaşından ufak olan

(*) Kadın ve çocuk işçi sayısını gösteren doğrudürüst istatistikler yoktur. Bugüne kadar yapılmış sayım, 14 yaşından küçük kız ve erkek çocuk işçilerin sayısını 12.664 olarak göstermektedir.

çocuklar ise günde 13 saat çalışırlar. Büyük şehirlerde işçi ücretleri biraz daha yüksektir. Bu aşağıdaki cetvelden anlaşılıyor:

Büyük merkezlerdeki işçi ücretleri
(günlük, kuruş olarak)

Şehirler	Erkek	Kadın	Çocuklar
İstanbul	80—250	40—110	10—90
İzmir	115—500	80—160	30—150
Ankara	110—450	—	30—120
Samsun tütün fabrikası	150—200	15—50	—

Özelllike Birinci Dünya Savaşı'nda kadın ve çocuk emeğinden yarralanmaya başlanmıştır. Kadın ve çocuklar erkekler kadar çalışırlar, emekleri ucuz olduğu için, kapitalistler yetişkin erkek almaktansa, kadın ve çocuk almayı tercih ederler. Erkek işçilerle kadın ve çocuk işçiler arasındaki bu rekabetten yine kapitalistler yararlanmakta ve iki taraf arasındaki ayrılığı körükleyip ücretleri düşürmektedir.

■ İşçi Ücretleri Neye Yetiyor?

Türk işçisinin kazancının para olarak değil de, gerçek karşılığı ne kadardır? Yani, kazandıkları paranın satınalabilme gücü nedir? Savaş öncesi ücretlerle karşılaştırılırsa, Türk işçisinin para olarak kazancı 6-7 misli artı. Ya hayat pahalılığı? Özel bir şekilde kurulan hükümet komisyonlarının tesbit ettiklerine göre, yiyecek fiyatları 1912 senesine oranla 21 misli arttı.

En fazla fiyat artışı yiyecek maddelerindedir. Yani, işçi için en gerekli maddelerin, şeker ve patetesin fiyatları 24 misli, nebati yağların 30 misli, unun 18 misli, sabunun ve gazyağının 17 misli arttı. Demek oluyor ki, gerçekte türk işçisinin geliri savaş öncesine oranla 3-4 defa azalmıştır; zira hayat pahalılığı para olarak gelir artışını 3-4 defa geçmiştir.

Pahalılığın bu artışı, kemalis hükümetin politikası ile izah edilebilir. Bu hükümet bir süre ticaret tekeli kurarak satılan maddelerin vasıtalı vergilerini durmadan artırmaktadır. Tanınmış bir gazeteci, «Tekel kelimesi, Türk halkı için kanunlaşmış soygun anlamına geliyor» demektedir. Almanya'da çıkan Bergwerkzeitung, 25 Eylül 1927 tarihli sayısında, tekelcilik politikasının nasıl bir soygun olduğunu ve vergilerin korkunç hacmini gösteren rakamlar yayılanmıştır. Buna göre, gazyağının İstanbul'a teslim fiyatı 4,5 kuruştur (listesi), satış fiyatı ise 16,5 kuruş; yani fiyat 4 misli artıyor. Benzin fiyatı 7 kuruştan (alış fiyatı) 11,5 kuruş imtiyazlı satış fiyatına çıkıyor (fabrika, atölye v.s. için). Şekerin fiyatı yarı yarıya artıyor. Bu vasıtalı vergiler, tekellerle birlikte 1927-1928 senelerinde devlet gelirinin beşte üçünü teşkil ediyor. Tüccar ve kapitalistler bu vergilerden mağdur olmuyor. Çünkü bu vergiler satış fiyatlarının artırılması ile, tüketiciden tahsil ediliyor. Bu vergilerin tüm ağırlığını, emekçiler taşıyor, çünkü yoksul insanların gelirinin en büyük kısmı yiyecek ve diğer birinci derecede gerekli maddelere harcanıyor.

O halde türk işçisi bu gelirle nasıl geçiniyor?

Örnek olarak oldukça kalifiye olan ortalama bir demiryolu işçisini alalım. Aylık geliri 55 liradır. Bu paranın 5 lirası gelir vergisine gidiyor. Sosyal vergi ve ödenekler 2 lira 60 kuruş tutuyor. Ev kirası 10 lira;

yiyecek, giyecek ve diğer masraf için günde 75 kuruş kalıyor. Bu hayat pahalılığı karşısında demiryolu işçisi, haftada bir defa et yiyebiliyor, kalan günler ise ekmek, zeytin, peynir, pirinç ve balık yiyebiliyor.

Mesken Şartları

Diğer işçilerin durumu daha iyi değil, hatta çoğu defa daha da kötüdür. Ev kirası İstanbul, İzmir, Ankara ve başka büyük şehirlerde işçi gelirinin dörtte birini yutuyor. Bunun için türk işçisinin oturduğu yer çok defa bir insan evi olmaktan uzak kalıyor. Taşkömürü ocaklarının bulunduğu Zonguldak ve civarında işçi barakalarınında ranza bile yok; barakalar o kadar pis ki, işçi kahvelerde veya açık havada uyumayı tercih ediyor. Sahil şehirlerindeki liman işçisinin çoğu defa hiç meskeni olmuyor.

«Akşam» Gazetesi'nin 25 Eylül 1926 tarihli sayısında «Balya Karaeddin» maden ocaklarındaki işçinin oturma yerleri çok canlı bir şekilde anlatılıyor. Bu maden ocaklarında gümüş ve kurşun üretiliyor. Bilindiği gibi kurşun üretiminde zehirli sis meydana getiren gazlar çıkıyor. Bu gazlar yalnız insanlara zararlı olmakla kalmıyor, maden ocağının civarındaki bütün ormanları tamamen kurutuyor. İki köy maden ocaklarını işleten bir fransız şirketini asliye mahkemesine şikayet edince, mahkeme durumu araştırmak için özel bir tetkik komisyonu gönderdi. Komisyon köylünün şikayetlerini yerinde buldu. Araştırma sırasında, maden ocaklarında çalıştırılan işçilerin tüyler ürpertici hayat şartlarını da meydana çıkardı. Maden ocaklarına çok yakın bulunan işçi evleri zehirli gazlardan hiçbir şekilde korunmamış. Bunun için işçiler

gittikçe perişan oluyor ve erken yaşta ölüyor. Oysa mühendis ve müdürlerin evleri maden ocağının bulunduğu dağın öbür yamacındadır ve gazdan mükemmel bir şekilde korunuştur.

İş Güvenliği

Hiçbir yetkili makam emeğin korunması ile ilgilenmiyor. Geri olan bir teknik, makinelerin moden teknik icaplarına uymayıp üstelik de aşırı derecede aşınmış olmaları, koruyucu tedbirlerin alınmaması ve insangücünü aşan ağır işte yıpranan ve yeteri kadar beslenmeyen işçilerin yorgunluğu yüzünden sık sık büyük iş kazaları oluyor. Örneğin, 1927 senesinde «Balya Karan» adındaki maden ocağından işçiler koma halinde çıkarılmıştır. Kaza sonunda üretim 4/5 nisbetinde azalmış olduğundan 800 işçi işinden çıkarılmış, yani türkçesi, beş parasız sokağa atılmıştır. 1927 senesinde Ankara'daki fişek fabrikasında (devlet fabrikası) mermi doldurulurken patlama olmuş, 2 işçi ölmüş, 13 işçi yaralanmıştır. İzmir'de, 1925 senesinde zeytinyağı fabrikasında kazan patlamış, 11 işçi ölmüş, 4 işçi koma halinde hastaneye yatırılmıştır. Özel müteşebbisler ile hükümet bu kadar işçinin ölümüne karşı kayıtsız kalmıştır. Bu çirkin olay İzmir işçilerini o derece müteessir etmiş ki, işçiler protesto olarak 24 saat bütün işyerlerinde işlerini durdurmuşlardır.

Türk işçileri arasında meslek hastalıkları, özellikle, verem, geniş ölçüde yayılmıştır. «Türk işçisi 40 yaşına varınca bir ihtiyardır. İnsangücünün üstünde olan ağır iş ve gerektiği gibi beslenememesi, işçinin bünyesini tez yıpratıyor.» 26 Ağustos 1927 tarihli Pravda, (Kitaygorodski'nin makalesi)

İşsizlik

Türkiye'de ne iş borsaları, ne de herhangi bir iş bulma kurumu var. Bu noksanlıktan, işveren kadar, onun işbirlikçileri de faydalanıyor: bu madrabazlar ve dalavereciler işçiyi açıktan açığa istismar ediyor. Amelebaşı ile ekip başlarının keyfi harekelterinden işçiler çok şikayetçidir. Bunlar işçiyi işe yerleştirmek vaadiyle ve diğer fırsatlarla işçiden rüşvet istiyor. Mesela Zonguldakta işçi işe çavuşlar aracılığıyla alınıyor. Bu çavuşlar, bir işçiyi işyerine yerleştirince en aşağı kazancının 1/10'nu gaspediyor.

Türkiye'de pek çok toprak varken, işsizlik durmadan artıyor. İşsizlik istatistikleri yapılmadığı için, işsizlerin sayısı kesin olarak bilinmemektedir, fakat şu muhakkak ki, köylülerin köylerinde beslenme ve yaşama imkanı bulamaması, büyük şehirlerde rasyonalizasyon, iflas ve bir çok teşebbüslerin çektikleri para darlığı yüzünden, işsizlerin sayısı durmadan artmaktadır. Soyulup evi barkı yıkılan bir çok köylü, irgat olmakla kalmıyor, iş aramak için şehirlere göç ediyor. Köyde köylüyü tefeci, büyük toprak sahibi, ağalar, toptancılar, tüccarlar insafsızca soyuyor. Türkiye'nin ekseri köy aileleri yoksundur. İşletmeleri fakirdir. Ne yeterli toprağı, ne aracı, makinesi, ne de hayvanı var. Fakir köylü zenginlerden, yani büyük toprak sahibi ile ağalardan toprağı icara, arac'ı borca alır; karşılığında malsahibinin tarlasında hem bedava ırgatlık yapar, hem de mahsülün yarısını yada üçte birini verir. Araç almağa, geçinmeye parası yetmediği için, köylü, parayı tefecilerden alıp fahiş faizle öder. Yoksul köylünün, ürününü pazara indirmek için atı,

arabası olmadığından, ister istemez ürününü yok pahasına toptancıya vermek zorundadır. Bu toptancı, çoğu defa, toprağı icara aldığı toprak sahibi, ağa veya tefecidir. Bu yüzden, köylünün ufacık işletmesine türlü borç, faiz, vergi biniyor ve ergeç bunun yükü altında yıkılıyor. Fakir köylü kitleleri ya köylerde irgât olarak çalışamğa yada şehirlere gidip kendine iş aramağa zorlanıyor.

Şimdi ise, şehir işçileri arasındaki işsizliğin neden arttığını inceleyelim.

Başlıca nedelnerden biri rasyonalizasyondur. 11 Ekim 1928 tarihli «Milliyet» Gazetesi «Ermans Spiker» adlı tütün şirketinin 150 işçiyi işten çıkarttığını bildiriyor. İşçilerin işten çıkarılmasına sebep olarak da, bu şirketin daha modern tütün işleme metodlarına başvurması gösteriliyor. Bu metodlar sayesinde işçiye ihtiyaç azalmıştır. Rasyonalizasyon yapılırken, Şirket daha az kalifiye olan türk işçisini atıp, yerine, daha az sayıda, fakat buna karşılık daha kalifiye olan yabancı işçi alıyor. Bu işçiye daha yüksek ücret veriyor. Başka işletmelerde de durum böyledir. İstanbul Tramvay işletmeleri'nde işçi ve memur sayısı gitgide azalıyor. İşçilerden olmayacak cezalar kesiliyor, işçilerin kendiliğinden işyerini terk etmeleri için türlü baskı metodları kullanılıyor. Yabancı mallarla rekabet edebilmek için, mevcut türk fabrika ve işletmeleri, yalnız türk işçisini sömürmekle kalmıyor, aynı zamanda tekniğini geliştirmek, işçi sayısını durmadan azaltıyor. Buna rağmen yine de türk sanayii gelişmiş bir sanayi sayılmaz. Türkiye'de birçok işletmelerde hâlâ elişi revaçtadır. Kalifiye işçi ve ustalara günde 1 lira ücret ödeniyor. Bu işletmelerde tekniğin rolü son derece önemsizdir! Fakat zanaat ve yarı-zanaat tipinde olan

teşebbüsler yanında kurulan büyücek tesisler, yaşayabilmek için tekniğini geliştirmek zorundadır.

İşsizliğin ikinci nedeni - iflas ve para sıkıntısı. Türk ticaret - sanayi tesislerinin iflasları gitgide artıyor. Bunların sebebi nedir?

Son senelerde bir çok tesis kuruldu, amma bunların yeterli sermayesi yoktu. Bu türlü tesislerin kurucuları hükümetten türlü imtiyazlar ve kolaylıklar bekliyorlardı. Ayrıca, devlet bankalarından ve kredi müesseselerinden de yardım esirgenmiyeceğinden emindiler. Ama, umduklarını da bulamadılar. Kaldı ki, sermaye ve bilginin yerini hiçbir imtiyaz ve «kolaylık» tutamaz. Buna karşılık yabancı firmalar sermaye ve teknik bilgiye fazlasıyla sahip olduğundan, türk firmaları gölgede kaldılar. Yeni tesislerin ve teşebbüslerin elinde bulunan sermaye, kısmen memleketi terketmiş olan ermeni ve rum teşebbüslerinin ele geçirilmesi, kısmen de devlet müesseselerinin soyulması ve rüşvetlerle meydana getirilmişti.

Bunun dışında, türk teşebbüslerinin para sıkıntısı ve iflası, Türkiye'nin yabancı memleketlere tarım ürünlerinin satışında meydana gelen güçlüklere de dayanıyor. Türk tarım ürünleri arasında yer alan tütün, pamuk gibi ürünler, bol miktarda başka memleketlerde de yetiştiriliyor. Türk köylüsü o kadar yoksul, tekniği o kadar geridir ki, gelişmiş memleketlerin rekabetine dayanamıyor. Bu yüzden bu ürünleri ihraç eden veya tarım ürünlerini işleyen bir çok fabrika çalışmasını durdurmak zorunda kalıyor.

1927 senesine ait İstanbul Bölgesi ve 8 Civar Vilayeti Ticaret İdaresi'nin raporuna göre, 1927 senesinde 12 iflas kaydedilmiş, 751 küçük teşebbüs işini tatil etmek zorunda kalmıştır. 1928 senesinde yapılan geçici sayım sonucu, iflasların 400'e, iş tatilinin ise 1000'e

çıktığını gösteriyor. İflas eden bu işletmelerde çalışan işçiler, tabii ki, sokağa atılmışlardır. Bu duruma paralel olarak ticarete hizmet eden işkollarında da işçi sayısı azaltılıyor (liman işçisi, hamal v.s.). Kapitalistler bu işsizlikten faydalanarak işçi ücretlerini düşürüyor. İşçiler ise ya bu indirimi kabul etmek zorundadır, yada işten atılmayı göze almaları gerekiyor.

Türk burjuvazisi henüz güçsüzdür; gerekli kapitali yok. Bu kapitalleri bir araya getirip çoğaltmak lazım. İşte, sermaye artırma yolunda işçi ve köylüyü soyuyor, gizlemeye dahi lüzum görmeden bir aç gözlülükle emekçilerin suyunu sıkabildiği kadar sıkıyor.

«Vakit» Gazetesinde kasaplar ve fırınlardaki korkunç iş şartlarını anlatan burjuva gazetecisi Mehmet Asım, makalesinde şunları diyor:

«Biz bu örnekleri verirken, memleketimizde genellikle işçilerin hayatlarını bir nizama sokmak zorunda olduğumuzu anlatmak istiyoruz. Elbette ki amacımız hiçbir zaman bazı ülkelerde başlamış olan aşırı zoraki işçi hareketlerine uymak değildir. Kaldı ki, yurdumuzda körükörüne aşağıdaki formülü tatbik etmek aklımıza dahi gelmez! Yani: 8 saatlık işgünü, 8 saat uyku, 8 saat istirahat. Bu 8 saatlik işgünü formülünü uygulayanlar, bununla hiçbir iyi sonuca varmış değildir. Henüz herşeyi bir düzene sokup bütün gücünü işte toplamak zorunda olan memleketimiz için bu fantezi mahsülü olan formüller peşine koşmak, esasen yurdumuzda mevcut geçim sıkıntısını kat kat artırmak demek olacaktır.»

Mehmet Asım, türk işçisinden, SSCB'de uzun zamandan beri 8 saatlik işgününün uygulandığını ve hatta nerede ise 7 saate indirileceğini bilerek saklıyor. SSCB'nin, işçinin sömürüsü yerine ülkenin varlığının artırılması için çok daha başka çareler bulduğunu da

bilerek saklıyor. Mehmet Asım hiç sıkılmadan, türk burjuvazisinin isteğini itiraf ediyor: İşçinin elinden en mübrem ihtiyacı olan şeylerin alınması bahasına sermayenin artımını!

Yine de Mehmet Asım dahi, işçinin tüyler ürpertici sömürüsünden yararlanarak fırın sahiplerinin rakiplerine karşı koyduklarını saklıyamıyor. «Bu rekabetin başka bir sebebi, örneğin sokaklarda gezici satıcıların ekmeği 16 kuruşa sattıkları halde, belediyenin ekmeğe koyduğu narhın 17 küsur kuruş olmasıdır, diyor Mehmet Asım. Yabancı malların rekabetine ve geri tekniğe rağmen, bir çok kapitalist, işçiyi sömürerek muazzam kârlar sağlıyabiliyor. Örneğin, 1927 senesinde Şark Undeğirmeni Birliği adında bir şirket 600.000 liralık sermaye karşılığında 190,000 lira kâr sağlayabilmiştir. Sabun Fabrikaları Birliği adındaki şirket 137.000 liralık sermaye ile senede 260.000 lira kâr sağlamıştır.

4 türk işçisinin mücadelesi

Kemalist Devrimden Önceki İşçi Hareketleri

Jön türk devriminden önceki sınırsız monarşide Türkiye'de ancak birbirinden kopuk tek tük zanaatçı birlikleri vardı. İşçi birlikleri kurmaya çalışan ilerici, işçiler, bu cesaretlerini Arap ülkelerine müebbet sürgünle öderdi; orada da ekseriyetle habis sıtmaya yakalanarak ölürlerdi.

Burjuvazi hiçbir zaman halk kitlelerinin yardımı olmadan iktidara gelmiş değildir. Nitekim, jöntürk burjuvazisi de, emekçilerin sırtından iktidara gelmişti ve bunun için, hiç değilse iktidarın ilk günlerinde, emekçilere söz, basın, toplantı ve birlik kurma özgürlüğü vermek zorunda idi. Demiryolları işçileri sendikaları, terzi, berber, şoför, garson, liman işçisi birlikleri v.s. kurulmuştu.

Yurdu bir grev dalgası boydan boya kapladı - bu

grevler her şeyden evvel yabancı kapitalistlere karşı yönelmişti.

Anadolu ve Trakya demiryolları işçileri, arkasından, tütün işçileri, terziler, fırıncılar, hatta bazı müesseselerde çalışan memurlar dahi greve girişti. Kitle hareketlerinin hızla büyümesi ve işçilerin istekleri, jön türkleri ürkütmüştü. Öyle ya, burjuvazi iktidara, işçilerin sırtından mümkün olduğu kadar fazla sermaye biriktirmek için gelmişti, oysa işçiler bunu engellemek istiyordu! Emperyalist devletlerin müsamahasını ve sempatisini elde etmek için, jön türkler, ne kadar ılımlı. yani işçi sınıfına ne kadar düşman olduklarını onlara göstermek zorundaydılar. Jön türkler devrimin getirdiklerini sınırlandırmağa başlıyordu. Sendikaların çoğu dağıtıldı. Geri kalan yardımlaşma sendikaları, milli ve dini birlikler, hükümet ajanlarının kadrolara sızdırılması hatta zorla sokulmasıyla soysuzlaştı.

1909 senesinde yabancı sosyalistler, özellikle bulgar sosyalistleri, ajitasyon ve propagandayı öngören «Sosyal Bilimleri Araştırma Grubu»nu kurdular. O zamana kadar yeraltında çalışan ermeni milliyetçilerinin kurdukları «Daşnak» Partisi de ortaya çıktı. Daşnakların jön türklerle olan işbirliği 1915 senesine kadar devam etti. Birinci Dünya Savaşı'nda daşnakların çoğu ya kurşuna dizildi, yada Mezopotamya'ya sürüldü. Daha sonraki senelerde ancak çok az sayıda kimseler oradan tekrar yurda dönebildi.

«Sosyal Bilimler Araştırma Grubu» 1911 senesinde Selanik'te Türkiye'nin ilk genel sosyalist kongresini düzenledi. Kongreye sekiz proleter - sınıfsal sendika iştirak etti. «Sosyal Bilimleri Araştırma Grubu», kongrede alınan karar üzerine, Türkiye Sosyalist Partisi'nin örgütçü merkezi oldu.

1912 senesinde bu parti İstanbul, İzmir ve Türkiye'nin Rumeli kesiminde parlamento seçimlerine katıldı. Sendikalar «Ortak Sendika» içinde birleştirildi ve hükümetin takiplerinden yakasını kurtaran 16 İstanbul sendikası, 2500 üyesiyle bu örgüte katıldı.

«Sosyal Bilimler Araştırma Grubu» iki gazete yayınlıyordu. «İşçi» adını taşıyan bu gazeteler yahudice - ispanyolca ve yunanca yayınlanıyordu. Bu ikinci gazete daha sonra Selanik'e nakledildi ve bir süre daha, fransızca olarak, «Solidarité» (Dayanışma) adı ile çıkmağa devam etti.

Dünya Savaşı sıralarında işçilerin bütün sınıfsal örgütleri, bu arada Ortak Sendika ile «Sosyal Bilimleri Araştırma Grubu» kapatıldı. Hükümetin gerekçesi, savaş nasıl olsa bütün sınıfları birleştirdiğine göre, sınıf kavgasına son verilmesidir. Bu amaçla, proletaryanın sınıfsal birlikleri ve örgütleri dağıtıldı. Fakat çok geçmeden, jön türkler, tekrar işçinin desteğine ve sempatisine muhtaç kalıp, onların ocağına düştüler. Bir sürü milli işçi örgütü meydana getirdiler. Bir burjuva-polis «sosyalist partisi» kuruldu, bu partiye kapitalistler, avukatlar, hatta generaller üye oldular. 1917 senesinde bu «sosyalist» burjuvazi ve muhafızları, Stockholm'de düzenlenen Milletlerarası Sosyalist Kongresi'ne Türk Sosyalist Partisi adına katılmak istedi. Bu olayın şerefine büyük vezir (başkan) Talat Paşa Emniyet Müdürlüğü'ne emir vererek, «Türk Sosyalist Partisi» ibareli özel bir mühür dahi yaptırmıştır. Türk işçileri ve sosyalistleri adına iki türk, bir de alman üniversite profesörü İsveç'e gönderildi. Fakat bu «temsilciler» kongreden rezaletle kovuldu. Bundan böyle, hükümetten yana Türk basınında, sosyalist eylem hakkında ağır küfürlerden başka bir şey yayınlanmış değildir.

Emperyalizme Karşı Mücadele Sırasında İşçi Hareketleri

Dünya Savaşı, Ekim devrimi ile Türkiye'de milli kurtuluş savaşının başlaması, Türk proletaryası saflarını pekleştirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında bir çok türk askeri, Avrupa ve Rusya'da savaş tutuklusu olarak kalmıştır. Savaşın sonu, Rusya'nın Şubat ve Ekim devrimleri tarihlerine raslamaktadır. Başka ülkelerde de devrim hareketi gün geçtikçe kızışıyor, kuvvet buluyordu. Türk savaş esirleri, bu ülkelerde, özellikle Rusya'da devrim havasını teneffüs ettiler, devrimci proleter eyleminin tecrübesinden yararlandılar. Savaş sıralarında bir çok türk işçisi, Almanya ve Avusturya'da harp sanayii tesislerinde eğitim gördü ve bu vesile ile Avrupa işçi hareketi hakkında bilgi edindi.

Savaş, türk işçisinin sefaletini ve kapitalistlerin sömürüsüne karşı duydukları öfke ve hoşnutsuzluğunu kat kat artırdı, son hadde getirdi. Bütün bu şartlardan dolayı, Birinci Dünya savaşı sonu ve emperyalistlere karşı «Kemalist Devrim» adı ile tanınan milli kurtuluş savaşı, işçi eylemlerini de canlandırdı. Bu hareket güç kazanmağa başladı. Kemalistler de, jön türkler gibi, yalnız emekçi kitlelerinin desteğiyle iktidara gelebilirdi. Jön türkler gibi, kemalist devriminin ilk aylarında milli burjuvazi, işçi örgütlerinin kurulmasına engel olamadı. Ancak, bu sendikalar sırf sınıfsal nitelikte değildi; bazıları burjuvazinin etkisi altındaydı.

Bazı sendikaların başında satılmış avukatlar ve türlü madrabazlar bulunuyordu; bunlar işçileri ele veriyor sendika paralarını ceplerine indiriyordu. Bazı

sendikalar, işçilerden başka, bir de ufak tefek «iş sahipçikleri» ile yarı - proleter elemanları da içine almış bulunuyordu. Bununla beraber, bir çok sınıfsal işçi örgütleri de kurulmamış değildi.

1920 senesi sonunda «İstanbul İşçileri Milletlerarası Birliği» kuruldu. Bu birlik, sendikalar içinde kendi hücrelerini meydana getiriyordu. 1921 senesinde bu Birlik, Kızıl Profintern'e üye oldu. Derken Türk proletaryasının politik örgütleri de meydana getirildi. 1920 senesinde bazı genç türkler (bu gençler Almanya'da tahsilleri sırasında Spartakistlerin etkisi altında kalarak komünist olmuşlardı) Türkiye İşçi - Köylü Partisi'ni kurdular. Parti uzun ömürlü olmadı. 1920 yılı Eylül ayında Bakû'da Türk Komünist Partisi kuruldu.

Türk proletaryası, milli kurtuluş hareketinde, emekçilerin önderi olarak büyük rol oynayamadı. Bunun nedeni, her şeyden önce, proletaryanın örgütlenmesinin emperyalistlerin elinde olan İstanbul'a münhasır kalışıdır. Bu yüzden Türk proletaryasının en önemli kısmı, milli mücadelenin dışında kaldı.

Kemalist burjuvazisi emperyalistlerle barış paktını imzaladıktan sonra, başlıca liman şehirleri olan İstanbul ve İzmir Türkiye'ye iade edildi, böylece milli burjuvazinin zaferi kesinleşti. Burjuvazinin artık emekçi kitlelerinin desteğine ihtiyacı kalmamıştı. Sınıf kavgasının büyümesine engel olmak lazımdı; öyle ya, yerli olsun yabancı olsun, bu kavga, bütün sömürenlere, bütün kapitalistlere karşı açık bir savaş halini almak üzere idi.

Kemalistler, komünist partisinin ve işçi hareketinin canına okudu. Komünist partisi yeraltına inmek zorunda kaldı. Bir çok ünlü üyesi, bu arada Mustafa Suphi, hunharca öldürüldü, hayatta kalanlar takibe

uğradı, hapislere atıldı. 1923 senesinde İstanbul Milletlerarası İşçi Birliği kapatıldı. Kapatılması için, 1 Mayıs gününün kutlanması ile ilgili bildirilerin dağıtılması bahane edildi. Birliğin ileri gelenleri tutuklandı ve tıpkı vaktiyle jön türklerin proletarya sınıf hareketinin «hesabını» gördükleri, burjuvazi kontrolünde sözümona işçi örgütleri kurmağa koyuldukları gibi, şimdi de Kemalistler, kendi burjuva «sendikalarını», işçi eylemine karşı mücadele aracı olarak kullandılar. Bu yeni sendikaların amacı, işçi sınıfının politikadan ve sınıf mücadelesinden uzaklaştırılması, gerçek işçi birlikleri ve örgütlerinin dağıtılması, türlü boş vaadler ve beş paralık tavizlerle işçilerin elde tutulması, devrimci önderlerin uzaklaştırılıp yerine burjuvazi yardakçıları olan «önderler» getirilmesi idi.

Bunu başardıktan sonra, artık sendikalara ihtiyaç kalmayacaktı ve sendikalar rahatça kapatılabilirdi.

Gerçek işçi sendiklarının dağıtılmasını kamufle etmek ve öte yandan da kemalistlerin «işçiye karşı» olmadıklarını göstermek için, «Sendikalar Birliği» kuruldu. Bu «Birlik», başlangıçta kemalistler tarafından hoş görülüyor ve destekleniyordu. Birliğin 32.000 üyesi 32 sendikada toplanmıştı. Işçi ile işveren arasındaki bütün anlaşmazlıklar bu «Birlikçe» «barıştırıcı - uzlaştırıcı» danışmalarla çözülüyor ve bu «danışmalı» toplantılara daima polis komiserleri başkanlık ediyordu. «Birlik» komünizmle mücadele ediyor, sosyalist olanları kendi çevresinden uzaklaştırıyor, grevlere engel oluyordu. 13 Aralık 1923'te «Birliğin» en son çıkışı, burjuvazi temsilcisi İstanbul milletvekillerinin şerefine parlak bir ziyafet düzenlenmesi oldu. Milletvekillerinden biri, Şakir Rasin, «Birliğin», işçiler çevresinde «sosyal ve vatan polisi vazifesini» çok iyi gördüğünü söyliyerek, bundan böyle de aynı «gayretle» ça-

lışacağına dair «ümitvar olduğunu» izah etti. Ziyafette bulunan başka bir milletvekili işçilerden «zavallı yurdun pek çok ihtiyacı olan kapitale karşı güven beslemeleri, kapitalistlerin sözünü dinlemeleri ve tehdit edici bir güç değil, varlık ve zenginlik yaratan bir güç haline gelmelerini» istedi.

Her nedense bu iyi niyetlerine (!) ve zararsız tutumuna (!) rağmen, kemalistler, bu Birliği de çok geçmeden kapattılar. Öyle ya, Birlik işçileri sınıfsal örgütlerinden uzaklaştırmış, başka bir yere çekmiş, vazifesini görmüş ve artık lüzumsuz bir kurul olmuştu; rahatça kapatılabilirdi.

Ne var ki, bu «Birlik» gibi sendikaların kurulması dahi işçilerin sınıf menfaatlerini anlamalarına yardımcı oluyordu. İşçiler burjuvazi tarafından başlarına musallat edilen «başkanları» kovuyor ve bazı sendikaları proleter - devrimci birer örgüt haline getirmekte gecikmiyorlardı.

Bunun en güzel örneğini İstanbul'da «Amele Teali» adındaki dernek vermişti. «Amele Teali», kemalist olan eski başkanını kovdu, yerine aktif ve ilerici bir işçiyi getirdi ve bu birlik böylece gerçek bir işçi örgütü halini aldı.

«Amele Teali»

«Amele Teali», 1924 - 1926 senelerinde işçi eyleminde çok önemli bir rol oynadı. Bu seneler, kemalist olan «işçi önderlerinin» işçinin başına çorap ördükleri devrin en hareketli zamanı sayılır. Hikayesi olağanüstü ve ibret vericidir:

İstanbul Sendikalar Birliği «Amele Teali», 1924 senesinin Ağustos ayında, sosyalitlerin önayak olma-

ları ile kuruldu. Kuruldu amma, hükümet yetkilileri kuşkulandı. İlk fırsatta (1 Mayıs bayramının kutlanması münasebetiyle broşür yayınlanması bahane edilerek) Birliğin sosyalist önderleri tutuklandı. Kimi 7 sene, kimi 17 sene kürek cezasına mahkum edildi.

Polis «Amele Teali»ni pençesine geçirdi ve bu Birliği «yeni baştan örgütleyerek» «İstanbul İşçi Yardımlaşma Birliği» haline soktu. «Amele Tealinin» yönetim kurulu başkanlığına İstanbul Halk Partisi Sekreteri Doktor Refik İsmail getirildi. Bu Refik Bey, esasen daha evvel de şu mahut «Birliğin» başkanı idi. Yeni başkan ilk toplantıda «türk işçisinin politik sorunlarla ilgilenmediğini» açıkladı.

Fakat bu arada işçi kitlelerinin potansiyeli o derece arttı ki, burjuva elemanları, 1925/1926 senelerinde «Amele Tealinden» ister istemez el ayak çekmeğe başladı. Birlik yöneticileri olan kemalistler, Birlik istediği kadar ikide birde kemalist hükümete bağlılığını ilan etsin, işçi isteklerine uymak zorunda kaldılar.

Hükümet Meclis'te iş kanunu tasarısını gündeme aldığı sırada, Amele Teali 13 Şubat 1925 tarihinde 14 sendikadan 150 delege topladı. Sendikaların üyeleri o zamana kadar 30.000 işçiyi aşıyordu. Toplantıda Amele Teali'nin kendi kanun tasarısının hazırlanması için bir komisyon seçildi. Bu iş kanunu tasarısı 21 Şubat 1925 senesinde bir daha toplanan ve bu defa «Büyük İşçi Kongresi» adını alan kongrede yeni baştan görüşüldü. Kongre hükümete bir heyet göndererek, aşağıdaki isteklerini iletti:

«46 saatlik iş haftası. Anneliğin korunması. Özel şahıslarla sözleşme yapılmasının yasaklanması. İşveren işe işçi alırken ancak sendikalarla veya işçi örgütleri ile toplu sözleşme yapabilir. İş kanununa saygı göstermeyen işyerlerinin ağır bir şekilde cezalandırılma-

sı ve suçun ağırlığına göre, icabında işyerlerine elkonulması. Sendikaların hukuki ve hükmi şahıs olarak tanınması.»

Bununla birlikte «Amele Teali» hükümete bağlılığını belirtmeğe devam etti.

1 Ekim 1926 tarihinde düzenlenen Amele Teali'nin senelik kongresi, o sene Mustafa Kemal'e yapılan ve akim kalan suikastten dolayı suikastçileri lanetlemekle açıldı. Mustafa Kemal'e aşağıdaki telgraf gönderildi: «Amele Teali, senelik kongresi münasebetiyle muhterem Gaziye selam eder, iş kanununun bir an evvel tasdikini diler. Kongre başkanı Hayreddin».

Halbuki bu dış görünüşün arkasında «Amele Teali»nin eylem şekli değişmekte idi. Hükümet istediği kadar devrimci Birliklere baskı yapıp Amele Teali'den bunların kapatılmasını istesin, bu eylem gitgide daha belirli şekilde sınıfsal nitelik kazanıyordu.

Kemalist yöneticiler atıldıktan sonra, Amele Teali gerçek bir işçi merkezi haline geldi. «İkdam» Gazetesi'nin 1 Mayıs 1927 sayısında şunlar yazılıyor: «2000'e yakın işçi işini terketti ve Teali binasında toplanarak hep birlikte ünlü şair Nazım Hikmet'in yazıp bestelediği İş Türküsünü söylediler».

Amele Teali bir çok grevi destekledi, grevci işçilere yardım etti, mücadelenin yönetimini üzerine aldı. Bütün bunlar kemalist hükümeti çileden çıkarttı. 1927 senesi sonlarına doğru «Amele Teali», «kanun dışı bir kurul olduğundan» kapatıldı. «Amele Teali»nin kanun dışı halini mahkeme heyeti bile ispatlayamadı. Buna rağmen 150 aktif Amele Teali üyesi ve bu arada bütün yönetim kurulu tutuklandı, binası yağma edildi, örgüt dağıtıldı. Amele Teali'nin yağma edilmesi üzerine Profintern'in yönetim kurulu aşağıdaki bildiriyi yayınladı:

«TÜRKİYE'NİN SINIFSAL SENDİKALARINI KORUYALIM!

Dünya ülkeleri işçilerine!

Yoldaşlar!

Bütün Türkiyeyi içine alan sendikalar birliği örgütü Amele Teali, Kemal Paşa'nın sözde «milli-devrimci» hükümetinin emriyle dağıtıldı. Aktif üyeleri tutuklandı, örgüt binası yağma edildi. «Amele Teali'nin tek kusuru, sefalet ve yolsuzluktan inim inim inleyen Türkiye işçi kitlelerini örgütleyen bir merkez olarak kurulmuş olmasıdır.

Halk Partisi Hükümeti (kemalistler) uzun zamandan beri sendika eylemini ele geçirip faşist bir örgüt haline getirmeğe çalıştılar. Fakat ne Çarlık zamanının milli istihbarat şefi Zubatov'un kullandığı metodlar, ne rüşvet, ne baskı, işçi yığınlarının kendiliğinden olan sınıfsal sendika örgütlerine karşı sevgi ve meylini zayıflatamadı. Parlamento seçiminde Halk Partisi tekrar iktidara geldikten ve Kemal Paşa'nın 'beş gün süren Türk demokrasisinin başarısını' öğen demecinden sonra, işçi sendikalarının ılımlı merkezi yağma ediliyor. İşte, bütün dünyada burjuva demokratlarının sözleri ve işte işleri.

«Amele Teali her ne kadar Profintern üyesi değil ise de, yine de Türk «narodniklerinin bu yeni olumsuz davranışı karşısında yönetim kurulumuz duyduğu hiddeti, ve öte yandan da Türkiye'de ağır bir baskı altında olan işçi kitlesine karşı derin sevgi ve saygısını ifade eder.

«Profintern'in yönetim kurulu, dünya işçilerini Türkiye sınıfsal birliklerinin yağma edilmesine karşı protestoya davet ederken, kemalistlerin yağma metodlarına, bozgunlarına ve işçi sınıfını faşist usulleri ile

dejenere etme teşebbüslerine karşı mücadeleye ve Türk işçisine yardımına çağırıyor!

«Kemalistler, Türkiye'de işçi kitlelerini zorbalıkla milli burjuvaziye bağlamak istiyor, kendine bağlı sendikaları kurup sınıfsal işçi hareketinin kökünü kazıyor. Fakat bütün bu «işçi örgütlerini kendilerini sömürenlerin boyunduruğu altına sokma» planları, Türk proletaryasının şiddetle karşı koyması ile çarpışarak bozulacaktır ve Türk proletaryası bütün dünya işçisinin yardımı ile kemalist himayesinden kurtularak kendi sınıfsal örgütlerini kuracak ve sömürenlerin baskısından da kurtulmak için azimli bir mücadeleye girişecektir.»

■ Kemalist Hükümeti ve İşçi Örgütleri

Kemalist hükümeti fabrika ve tesis sahiplerini korur, çünkü kemalist olan ticaret burjuvazisi, sermayesini, henüz gelişen sanayi kollarına yatırır. Daha çok yeni olan sanayi burjuvazisine sımsıkı bağlıdır. Bir çok teşebbüsler ve ticari müesseseler, hükümet bankalarından aldıkları para ile kurulmuştur. Bir çok tesisin sermayesi yalnız kısmen özel sermaye sayılabilir. Bu sermayenin büyük kısmı, özel şahısların elinde fazla sermaye bulunmadığından, hükümet tarafından ödenir.

Kemalist hükümet de bir sürü tekeller kurdu: tütün işleme ve ihraç etme tekeli, şeker, gazyağı, kibrit, tuz, barut, iskambil kağıdı, liman işleri v.s.

Bu tekeller sayesinde hükümetin kendisi de müteşebbis bir tüccar haline geldi. Demiryolları ya devlet hazinesinden yada yabancı kapitalistler tarafından yapılıyor; bu yabancı kapitalistlere hükümet rahat ça-

lışma şartlarını sağlamak zorundadır. Yabancı yatırımlarla çalışan şirketlerde de durum başka değildir. Nitekim bir çok kemalist milletvekili ve devlet adamı, iktidardan faydalanarak, Birinci Dünya Savaşı sırasında yurttan kaçan rum, ermeni ve diğer uyruklu yabancılardan kalan müesseseleri ele geçirip, memurlukları sırasında bir yana koydukları paralarla işletiyor ve yeni yeni teşebbüsler kuruluyor.

Eninde sonunda bir çok kemalist, türlü yabancı firmaların ortağı oluyor. Bu yabancı firmalar da, hükümet organları ile sıkı ilişkisi olan, isim sahibi memurlardan ve ortaklarından faydalanıyor.

Bütün bu şartlar, ister istemez, kemalizmi işçi hareketiyle şiddetli çatışma haline getiriyor. Bir çok işverenle anlaşmazlıkta, işçiler karşılarında doğrudan doğruya hükümeti buluyor. Çarpışan tarafların birisi hükümet oluyor, çünkü işçiler, hükümetin - hem kapitalist, hem de devlet olarak - menfaatine dokunuyor.

Fakat kemalistlerin de, bu durumun, kemalizmin gerçek niteliğini işçilerin gözleri önünde apaçık sereceğini ve işçi sınıfının devrimci hareketini teşvik edeceğini bilmeleri için, düpedüz enayi olmaları lâzım. Bunun için kemalizmin işçilerle olan ilişkisi bakımından politikası son derece çapraşıktır. Türlü manevralarla doludur. Bu manevralardan maksat, kemalist hükümetinin, burjuva - sınıfsal esasına dayandığının kamufle edilmesidir.

İşçi hareketlerine ait demeçlerinde ve yazılarında kemalistler, her şeyden evvel, Türkiye'deki işçi sorununun başka ülkelerden farklı bir şekilde çözülmesi gerektiğini, yani işçilerin kapitalizme karşı mücadele açmasından çok, hükümet aracılığıyla işbirliği kurması sayesinde halledilebileceğini ispatlamağa çalışıyorlar. Kemalistler her yerde herkese sosyalizmin ruslа-

ra özgü bir olay olduğunu, Türkiye ile hiçbir ilişkisinin olmadığını isbat etmeğe çalışıyorlar. Dediklerine bakılırsa, Türkiye'de sınıf kavgası yokmuş ve olmazmış.

«Pravda» gazetesi'nin 1927 senesi ekim ayında yayınladığı Türk işçi hareketine değinen yazılar serisine karşı «Akşam» şu açıklamada bulundu: «Türk işçisi ve Türk işvereni kardeşçe geçinirler. Türkiye'de komünist partisi yoktur ve böyle bir partiye müsaade edilebileceği tasavvur bile edilemez.»

O halde, Türkiye'de gerçekten sınıf kavgası var mı?

7 Haziran 1927 tarihli sayısında «Milliyet» gazetesi bu soruya cevap veriyor: «Sanayiimiz henüz gelişmeğe başladı. Bunun için Türkiye'de hiçbir sınıf kavgası olamaz.»

Fakat son iki üç sene içinde demiryolları işçileri, tramvay işletmeleri işçileri, liman işçileri büyük çapta grevler düzenledikten sonra, sınıf kavgasının varlığı zor inkar edilir. Bunun için kemalistler, mevcut işçi mücadelesini engellemek, kapitalistlere yardım etmek, işçi çevrelerini ne bahasına olursa olsun dejenere ettirip yozlaştırmak, kimi rüşvet yolu ile, kimi korkutarak birbirinden ayırmak, kendi aralarında türlü çelişkiler yarattıkları gibi küçük burjuvalarla da anlaşmazlığı körüklemek için ellerinden geleni yapıyorlar. Köylüler, zenaatçılar, küçük esnaf, büyük sermayenin baskısı altında inim inim inliyor, fakat yine de özel ufacık «işletmelerin» sahibi sayıldığı için, kemalistler onları kışkırtıp işçilere saldırtıyor; işçilerden «eşkiya, bozguncu, cani,» gibi söz ederek ufacık, miskin bezirganı, kendi malının selameti için tirtir titretiyor.

20 Ekim 1928 tarihinde Milliyet Gazetesi tramvaycıların grevi münasebetiyle şunları yazdı: «Özgürlük - iki yanı da keskin bir silahtır. Bu silahı kullan-

mayı bilmeyenin elinde, özgürlük, faydalı olmaktan ziyade tehlikeli bir alet oluyor. Neticede yüzlerce ailenin sefaletinden başka bir şey temin edemeyen böyle bir hareketin sorumluluğu kime düşecektir? Şimdi aklı başında olan işçi bu soruya kendisi de cevap verebilecektir. Herkes bilir ki, grev sınırlı sayıda olan kundakçıların işidir, bunlar disiplin düşmanı, karanlık bir amacı olan kişilerdir. Hükümetin bu grevin nasıl neticeleneceğini bilmediğini düşünenler çok yanılıyor.»

■ Kamçı ile Baklava - Börek Politikası

İşçi hareketine türlü baskı yaparak, kemalistler, kendilerine bir nevi «işçi hamisi» süsünü de verdirmeyi ihmal etmiyorlar. Bu alışılmış kamçı ile baklava - börek politikasıdır. Bu baklava - börek gerçi bir az tatlıdır amma, kamçıyı şaklatan kamçıyı var hızıyla işçinin sırtına indiriyor. Kemalistler işçi sınıfına karşı aktif olarak çarpışan taraflardan biri olmaktan kendini alamaz ki!

Kemalistlerin baklavası, kemalist hükümeti ve iktidarda olan «Halk» Partisi'ni, işçi menfaatini güden ve işçiyi koruyan bir parti olarak göstermek çabasıdır. Kemalistler bu amaçla kendi işçi birliklerini kuruyor, kendi adamlarını mevcut işçi birliklerine sızdırıyorlar. Anlaşmazlıklarda işçi ile işverenler arasında aracı rolünü üzerine alıyorlar ve bazen de doğrudan doğruya kavgaya karışarak işçilerin menfaatini koruyorlar, hayır işleri ile uğraşıyorlar, bazen iş kanunu tasarısı ile ilgilendiklerini anlatmağa çalışıyorlar, v.s. Kemalistlerin bu işçi koruma faaliyetlerinden bir iki örnek verelim.

1926 senesinde Doğu demiryoları kesiminde bir

anlaşmazlık doğuyor. Hükümet işe karışıyor. Anlaşmazlığın sebebi, demiryolunu yapan şirketin gelirinin azalması bahanesiyle kapitalistlerin işçi ücretlerini indirerek işgününü uzatması idi. Hükümetin tarifeleri artıracağını vaat etmesi üzerine şirket işçi ücretlerini de biraz yükseltti. Kemalist işçi «himayesi»nin tipik örneği budur: kazanan yalnız kapitalistler oldu, çünkü neticede işçinin işgünü hayli uzadı, şirket ise yolcu ve yük tarifesinin yükseltilmesi ile yine işçi sırtından gelirini artırdı.

1928 senesinde aynı Doğu demiryollarında işçi ile işveren arasında yine bir anlaşmazlık doğuyor. İşe yine hükümet karışıyor. Bu defa Vali Muhittin Bey'in başkanlığında çalışan «İşçi Sorunları Komisyonu» işe elkoyuyor. Aracılığı başarılıdır: «Anlaşmazlık başarı ile halledildi. Bunun şerefine büyük bir çay ziyafeti düzenlendi. Ziyafette her iki tarafın temsilcileri bulundular ve İstanbul Valisi Muhittin Beye aracılığı için teşekkür ettiler.» Daha sonraki satırlarda «La République» Gazetesi şunları yazıyor: «Muhittin Bey de emek ve sermayenin elele verip aynı yoldan yürümesinden duyduğu memnuniyeti izhar eyledi». Evet, işçilere de Vali Beyin çayından ikram edili ama, anlaşmazlığın başarılı tarafı yalnız kapitalistlere aitti. Sözleşmeyi imza ederken işçi temsilcileri: «Bize bu sözleşmeyi zorla imzalatıyorlar. Biz aslında bir çok maddesini kabul etmek istemedik,» demiştir.

Daha yukarıda hükümet organı olan bir gazetenin tramvaycıların grevi hususundaki kanaatini açıklamıştık. Sözüm ona bu grevi düzenleyenler disiplin ve asayiş düşmanları imiş... Bu anlaşmazlıkta da hükümet bir nevi barıştırıcı - uzlaştırıcı rol oynamak istiyor. Emniyet Müdürü Şerif Bey, resmen şunları açıklıyor: «Polis grevin başlangıcından beri bütün ha-

reketi sımsıkı kontrol ediyor». Grev bittikten sonra Tramvay İşletmesi 138 işçiyi tekrar işe almak istemeyince, işçiler Halk Partisi Müfettişine baş vuruyorlar. Müfettiş de, Tramvay İşletmelerinin işlerini tetkik edip çoğunun tekrar işe alınacağını söylüyor. İşçilere hükümete başvurup işin esasını ve arzularını yazılı olarak anlatmalarını tavsiye ediyor. Neticede Şirket 75 işçiyi tekrar işe aldı, en aktif olan 60 işçiyi de bordro dışı bıraktı. Yine de kemalistler işçileri «korumuş» gibi göründüler. Oysa kendi yazılarında da dedikleri gibi, işverenin tarafındadırlar.

■ Türk ve Yabancı İşçileri, Yabancı Sermaye

İşçiler arasında burjuvazinin ustalıkla körüklediği şoven duygular bilhassa kuvvetlidir. Türk işçileri, başka ırktan işçilere karşı kışkırtılıyor, Kapitalistlere karşı mücadele etmek yerine, türk işçileri, kendi kardeşleri olan başka milliyetten işçilerle daimi çelişki halinde tutulmaktadır. Örneğin, Zonguldak'taki grev sırasında işçiler kömür ocaklarına türk olmayan işçilerin sokulmamasını istiyorlardı. Buna benzer olaylar diğer işletmelerde de sık sık olmaktadır.

Elbette bir çok türk kapitalisti, rakibi olan yabancı kapitalistlerin yıkılmasını ister, bunun için bu kapitalistler bazen işçi koruyucusu olarak görünmeğe gayret eder, ve kendi keselerine dokunmadan yabancı kapitalistlere karşı koyduğu sürece, işçiyi destekler.. Bu «koruma», türk burjuvazisi kendi kesesinden de fedakarlık yapmak zorunda kaldığı zaman oracıkta sona ermektedir, ama ne de olsa, bunun örnekleri hayli ilginçtir.

«Kızıl Sendikalar Enternasyonali» Dergisi'nin 1924 yılına ait 2 - 3. sayısında şunlar anlatılıyor:

«1923 senesi Ağustos ayının son günlerinde, bir ingiliz kumpanyasına ait İzmir - Aydın demiryolunda kargaşalık çıkmıştı. Karma komisyonun kavga konusu sorunları çözme teşebbüsleri hiçbir sonuç vermedi. Ve sonunda 1 Eylül günü grev ilan edildi. Demiryolları İşçileri Federasyonu'nun Başkanı Refik Şevket, grevi desteklediğinden, istifa etti. Greve katılanların sayısı 3.000 işçiyi buldu, grevcileri bir de İzmir tüccarı destekliyordu ve hatta grevcilere 300 liralık bir yardımda dahi bulundular. Bu grevin böyle popüler bir hale gelmesinin sebebi, grevin bir de şovence yanının bulunmasaydı; bu şovence duygular, bütün ermeni ve rum işçilerinin yerine türk işçisinin alınması isteğinde ifade bulmuştu. Kumpanya bu isteği kabul etti, fakat ingiliz idarecileri yeni işe alınan işçilerin ücretlerini indirdi. Mücadele uzadıkça uzadı ve gayet keskin bir karakter almağa başladı. Grevcileri yalnız türk ticaret burjuvazisi ve vilayet idaresi desteklemekle kalmadı, bir de frankofil elemanlar işe karıştı - bunlar ingilizleri güçlü bir rakip gördüklerinden grevi körüklüyorlardı. Kumpanya grevcilerin işlerine nihayet vermeğe başladı ve yerine grevkırıcı elemanları sokmağa çalıştı; fakat bunda da başarısız kaldı. Halkın ve hükümetin menfaatini korumak için işçiler postayı drezinle getirip götürüyordu. Fakat grevin gitgide uzaması, tüccar ve toprak sahiplerinin keselerine dokunmağa başladı, çünkü taşınmayan incirler fazla beklemekten dolayı depolarda çürümeğe yüztutmuştu. Tüccarlar, Ticaret Bakanlığı'na şikayette bulundular ve bunun sonunda hemen sert tedbirler alınarak grev durduruldu. Ve 10 Eylül günü trenler tekrar işlemeye başladı.

«1927 yılında bir kaç birlik (federasyon), fransız, ingiliz v.s. kumpanyalarından bir kaç istekte bulundu. İşçilerin temsilcileri Halk Partisi'nde İş Meseleleri Tetkik Komisyonu tarafından çağrıldı. Bu komisyon işçilerin isteklerini destekleyeceğini bildirerek, şunları açıkladı: 'Halk partisi daima emekçilerin menfaatini korumuştur, bunun için bütün federasyon işçisine en iyi hal çaresi olarak bu demokratik esaslara dayanan partiye girmeyi tavsiye ederiz, biz de işçileri kendi himayemize alalım.' Fakat işçi delegeleri kati bir lisanla, Halk Partisi ile birleşmeyi reddettiler; bugüne kadar yalnız Kahve ve Lokanta İşçileri Federasyonu Halk Partisi'ne geçti. Fakat delegeler, hiç değilse, işçilerin tek tük de olsa partiye girmelerini destekleyeceklerini vaad etmek zorunda kaldılar (bu vaadlerini yerine getirip getirmemeleri başka bir meseledir). Kemalistler, gerçekten, işçilerin bazı isteklerini destekleyerek işletme sahiplerinden bazı fedakarlıklar yapmalarını istediler ve onları bunu yapmaya zorladılar.

Kemalistler böylece gerici işçilerin şoven duygularını körüklemek istediler: hani, bakın çocuklar, biz kemalistler, türk işçilerini yabancı sermayeye karşı nasıl da koruyoruz, kabilinden... Fakat bu sadece görünüşte böyle idi; bunu kemalistlerin yabancı sermayeye verdikleri tavizler gösteriyor (örneğin, Avrupa kapitalistlerine eski borçların altınla ödenmesinin kabulü gibi). Mücadele daha kesin bir hal almağa başlayınca, kemalistler kendi sınıfından olan kardeşlerini yani yabancı kapitalistleri işçilere karşı desteklemekten geri kalmazlar! Örneğin, Adana - Nusaybin demiryolundaki olaylar bunu apaçık göstermektedir. Bir fransız kumpanyasına ait olan bu hatta çıkan grevde, polis, silahsız grevcileri tam anlamıyla kurşuna dizdi.

«Çok daha fazla ücret alan yabancı işçiler, yaban-

cı kapitalistler hesabına, 'karacahil Asyalılara' gözkulak olmak, bir nevi gardiyan rolünü oynamaya razı olmak zorundadırlar. Yabancı kapitalistler kendi uyruklarından olan işçilere bol keseden para verip onları türk işçisinden soyutlamağa gayret ederler. Bu politikanın sonucu olarak, Türkiye'de çalışan Avrupalı işçiler, kapitalistlerle daha kolay uzlaşır. Fakat buzlar bu alanda da çözülmeğe başlamış gibidir, 1928 yılında Ocak ayında Türkiye'den «komünizm propagandası yaptıkları gerekçesiyle 48 Macar işçisi sınırdışı edildi.»

■ Türk İşçi Sınıfında Opartünizm.

Türkiye'de, işçi sınıfı çevrelerinde oportünizm için elverişli şartlar var mıdır?

Oportünizm, burjuvazi ile uzlaşma politikasıdır. Bir oportünist işçi sınıfı arasında burjuva veya küçük burjuva propagandasını yapan, arkadaşlarını bu açıdan etki altında bırakmak isteyen bir işçi veya herhangi bir işçi örğütünün üyesidir. Tek tük işçiler, ya burjuvazinin rüşvetine dayanamayarak oportünist oluyor yada esasen küçük burjuva bağları henüz kopmadığı, ufak tefek mal-mülke (toprak, hayvan, alet edavat veya tezgah) sahip olduğu için oportunizme tevessül ediyorlar. Gerçek işçinin hiçbir özel malı mülkü yoktur ve bunun için menfaati burjuvazinin çıkarı ile çelişki halindedir. Öz işçi politikasının amacı, fabrika, ufak tesis ve diğer üretim aracı olan müesseselerde, az da olsa, ortaklık paylarına son vermek ve bu tesisleri sosyal kollektif mülkiyet haline çevirmektir. Emperyalist ülkelerde burjuvazi, türlü mallarını, az gelişmiş ülkelere - sömürge ve yarı sömürgelere - sürüp satmakla milyonlara, milyarlara varan sermayeler biriktiri-

yor. Bu sermayelerinin gülünç derecede ufak olan kısmı bazı işçi gruplarına iyi ücret ödemek için harcanır. Böylece işçiler arasında da imtiyaz sahibi bir işçi aristokrasisi meydana gelir. Bu «aristokrasi», her şeyden evvel, işçi sınıfını, burjuva açısından etki altına almağa gayret eder. Özellikle sendika çevrelerinden ve sosyal-demokratik eğilimde partili bürokratlar arasından eleman seçilip bunlara oportünist politikayı gütme vazifesi veriliyor.

Türkiye, az gelişmiş, yarı sömürge olan bir ülkedir. Türk işçisi ve köylüsünün sırtından Fransa, Almanya ve İngiltere kapitalistleri servetler sağlıyorlar ve bu servetler Batı - Avrupa'lı işçi aristokrasisinin ağzına bir parmak bal çalıyorlar. Görünüşe göre, Türkiye'de işçiler arasında oportünizm için elverişli şartlar yoktur. Ama olaylar bunun aksini gösteriyor. Türkiye'de de burjuvazi işçi sınıfına tesir etmek için yollar buluyor; fakat bu etki yolları, emperyalist ülkelerden farklıdır. Çünkü, Türk burjuvazisinin elinde emperyalist devletlerin elindeki olağanüstü kâr yok ki, hiç değilse işçilerin bir kısmını para ile satınalabilsin. Türk burjuvazisi başka çarelere başvuruyor: işçinin cehaletinden, köylülükle, zenaat erbabı, esnaf ve bezirganla, diğer küçük burjuvazi elemanları ile ilişkisinden, işçilerin dağınık ve örgütlenmemiş bir halde bulunmalarından, işçiler arasında mevcut küçük burjuva duygularından istifade ediyor.

Burjuvazi, örneğin, liman işçisi gibi işçi çevrelerinde, küçük burjuva elemanların akınından yararlanarak, grevkırıcı teşkilatını kuruyor. Liman işçisinin 1922 yılındaki grevi sırasında grev yapan 400 işçiyi dağıtmak için 2000 kişi hizmet arzettiler! Ancak son yıllarda bu üzüntülü olaylara rastlanmıyor veya daha az

rastlanıyor, çünkü Türk proletaryasının sınıf duygusu ve bilinci gün geçtikçe artmaktadır.

Hatta sanayi proletaryası dahi - madeni eşya fabrikalarında çalışan işçiler, dokumacılar - henüz zenaat erbabının kurduğu imalathane geleneklerinden tam anlamıyla kurtulmuş sayılmaz; bu imalathaneler, küçük mülkiyettir. Eski geleneklere bağlı olan işçi, çok defa politikada duraksamaya, kararsızlığa düşüyor - bu karakteristik daha çok küçük burjuvaya özgüdür. Kapitalizm, zenaatçı ve köylüyü de sefalete düşürüyor, çünkü bunların ufacık imalathaneleri, büyük kapitalistlerin işletmeleriyle yarışamıyor. Bu iflas etmiş zenaat erbabı ve köylüler, kapitalizme karşı duydukları öfke içinde işçi sınıfının müttefiki oluyorlar. Fakat bu gibi elemanlar, yine de kendi mal mülkleri üzerine titrer, sosyalizmi istemez, yada sosyalizmden derhal ferah bir yaşama imkanı beklèr. Ve bu hemen mümkün olmazsa, devrimden korkmağa başlar ve eninde sonunda elini kapitalizme uzatır.

Türk işçi çevrelerindeki oportünizm, iflas etmekte olan küçük burjuvazi oportünizmidir; bunun için türk işçisinin bir kısmında büyük tereddütler müşahade ediliyor. Aşırı sağ, yani burjuva - reaksiyoner (mürteci) sapmalar da, göze çarpıyor. Türkiye tarihinde işçilerin kendilerini unutup, kişisel çıkarından çok uzak mücadelelere sürüklendikleri, liman işçisi ve diğer işçilerin ermeni katliamı v.s. rahatça kullanıldıkları görülüyor. Bunun için devrimci sendikalar ve proleter partisi, işçi sınıfının bu her iki türlü küçük burjuva saplantısı ile şiddetle mücadele etmelidir.

5 işçi sınıfının gelişen kavgası

Türkiye, işçi hareketinin en zalim takibata uğradığı ülkelerden biridir. Profintern'in III. Kongresi (1924 yılında) özel bir kararda Türkiye işçi sınıfına yapılan bu baskıları şiddetle protesto ederek şu bildiriyi yayınlamıştı:

«Profintern'in III kongresi, türk kemalist hükümetinin Türkiye devrimci işçi örgütlerine yaptığı baskıyı ve işçileri uğrattığı kovuşturmayı şiddetle protesto ediyor. Kongre, Türk proletaryasına en kardeşçe, en samimi duygularını iletir ve kapitalizm boyunduruğu altından kurtulması yolundaki mücadelesinde her türlü yardımda bulunmaya hazır olduğunu iletir».

1925 yılındaki kürt isyanından sonra 1925 senesinde «istiklal mahkemeleri» kurularak yine iki yıl müddetle sıkıyönetim ilan edilmişti. «Bu olay vesile edilerek işçi, köylü ve genellikle bütün emekçi kitleleri ağır takibata uğratıldı. Aydınlık ile Ortak Çekiç gazeteleri kapatıldı, Türk işçi liderleri, türlü işçi birlikleri ve bu gazeteleri çıkaran yayınevleri sorumluları istiklal

mahkemelerince 10-15 sene hapis cezasına mahkum oldular».

Tarihin tekerrürü! Tıpkı bunun gibi, devrimin sonunda emekçi kitlelerinin sırtından iktidara gelmiş olan jön türkler de aynı şeyi yapmışlardı vaktiyle. Fakat ne oldu- Jön türkler eninde sonunda alman emperyalizminin itaatkar aleti haline geldiler.

Polis hem grevcileri, hem de grev düzenleyebileceğinden şüphelendiği kimseleri tutukluyor. 1927 yılı eylül ayında İstanbul'da 20 işçi tutuklandı. «Tütün fabrikaları işçileri arasında grev çağrısı dağıtıldığı» iddia ediliyordu.

Ne kadar masum yapılırsa yapılsın, her şey eninde sonunda, bir «ayaklanma teşebbüsü» oluyor, hatta hatta 1 Mayıs bayramının kutlanılması dahi! 1 Mayıs 1928 arifesinde gece yarısı polis İstanbul'un, İzmir'in ve Adana'nın bütün işçi semtlerine nöbetçi ekipler gönderdi. Bu ekiplerin görevi 1 Mayıs bildirilerinin yayılmasına engel olmaktı. Hükümet yetkililerinin kuşku derecesini, Milliyet Gazetesinin 22 Ekim 1929 sayısı apaçık gösteriyor:

«Dün Aksaray tramvay deposunda, ücretler dağıtılırken, tekrar işe alınmamış olan bir grevci, ücretini alıp veznenin bulunduğu odadan çıkan her işçinin kulağına bir şeyler fısıldıyordu. İşçinin bu tutumu depo müdürünün hoşuna gitmedi, derhal telefonla polisi çağırdı. Tahkikat sonunda anlaşıldığına göre, bu işçi sadece Tramvay İşletmeleri İşçileri Birliği'ne aidat toplamakta imiş.»

İşçileri, gammaz, ispiyon, sivil polis, jurnalcı ağları sarıyor. Bunlar işçilerin her adımını takip eder. 1926 yılında İstanbul Tramvay İşletmeleri İşçileri Birliği'nin dileklerinden biri de, işçiler arasında jurnalcılığın ve ispiyonluğun yokedilmesi idi, ki bunların ele-

başısı, işletmenin ta kendisiydi. Bu kumpanya, kendi kesesinden bir ispiyonlar ordusu besliyor, bunları «işçi» kılığında işjçiler arasına sokuldu,

İzmir'de bir rum kapitalistinin fabrikasında geçen şu ufak sahne çok karakteristiktir:

«KOZMETTO» FABRİKASINDA İŞÇİLER ARASINDA BİR KONUŞMA:

Birinci işçi: Şu Kozmetto denilen herif ve kumpanyası, emperyalistlerin Anadolu'yu istila etmelerine yardım etmiş vaktiyle, diyorlar... Şimdi de bizi sömürüyor...

İkinci işçi: Boş ver, be kardeş; Hükümet bize yardım edecek, yoksa bu milli mücadele boşuna mı?

(İki hafta sonra)

Bütün işçiler bir arada: Hayır, bu olamaz, buna dayanılmaz artık! Günde 24 saat çalışmak ne demektir, buna kim dayanır? Arkadaşlar, grev! grev!

Uzakta duran bir işçi: Çocuklar, çocuklar! Aman ne iyi! Polis geliyor, herhalde şu rumun çarkına okuyacak!

Polis (işçilere): Sen... sen... sen de... Beş kişisiniz. Kanun adına sizi tevkif ediyorum, beş kişiden fazla toplantılar yasaktır.

Bu hadise sahiden olmuştur ve herhalde herhangi bir tefsiri gerektirmez. İşçi hareketini ezmek için kemalist hükümet her araca başvuruyor, her şeyi mübah görüyor. İşçi örgütlerinin ilerici üyelerini polis gece yarısından sonra, şafak vakti evinden alıp karakola götürüyor. Bir kaç gün tutuklu tutuyor... Sebep? Hiç, Filan tarihte, falan günde kravatların rengi ne imiş, kasketlerinde nasıl işaretler varmış, ne konuşmuşlar acaba?. Sendikaların bazı aklı başında ilerici üyeleri, bu bitmez tükenmez karakola sürüklenmelerden o kadar müşteki olmuş, sinirleri o derece bozul-

muştur ki, faal üyelikten istifa etmek zorunda kalmışlardır.

İşte size, «sınıflar üstü, uzlaştırıcı, kapitalizm ile emeğin barıştırıcısı» olan kemalizm!

Şimdi de, son yıllarda Türk işçisinin mücadelesiyle ilgili bazı ilginç gerçekleri ele alalım. Bir içsavaş olmadığı zamanlarda işçilerin en bellibaşlı ve keskin mücadele biçimi - grevlerdir. Grevcilerin ve grevlerin tam sayısı henüz kesinlikle saptanmış değildir. Fakat yine de, aşağıdaki sayılar, Türkiye'nin grev hareketinin hacmini apaçık gösterecektir. 1925 yılında 32.100 işçi 10 grev yapmıştır. Bu grevler arasında en büyük çaptaki, Zonguldak'ta 12.000 işçinin katıldığı genel grevdi; bir de İzmir'de, kuru meyve fabrikalarında çalışan 5.000 işçinin yedi gün süren grevi yabana atılamaz.

1928 yılında, iki ay içinde, yani Nisan - Mayısta birbiri ardına aşağıdaki grevler yapıldı:

1) Adapazarı karoseri fabrikasında çalışan 180 işçinin 10 günlük grevi. Grevden maksat: ücretin yükseltilmesi. İşçilerin istekleri yerine getirildi.

2) Demiryolları inşaatında 1500 işçinin 7 gün süren grevleri. Sebebi : esasen düşük olan ücretlerin ödenmemesi. İşçilere mesken ayrılmaması. İşçiler yendi.

3) İşgününün kısaltılmasını isteyen 300 İstanbul dokumacısının grevi. İşçiler yenildi.

4) 500 İstanbul tütün işçisinin üç gün süren grevi. Grevciler yendi, ücretlerine 40 kuruş zam yapıldı.

5) 70 maden işçisinin (Maden İşleri Fabrikası, İstanbul) altı gün süren grevi. İşçiler yenildi.

Böylece son senelerde grev hareketi gittikçe daha büyük işçi kitlelerini içine alıyor. Ne kemalist, ne de «devrimci» liderler, işçinin kendiliğinden patlak veren öfkesine mani olamıyor.

Demiryolları İşçilerinin Grevleri

Demiryolları işçilerinin grevleri hem örgütlü, hem de örgütsüz işçileri ilgilendiriyor. 1926 yılında Doğu Demiryolları İdaresi, gelirleri azalıyor bahanesiyle işçi ücretlerini indirerek işgününü uzatmıştı. İşçiler hemen bir grev komitesi seçerek, sendika üye sayısının altı misli, 12.000 imzalı bir dilekçe hazırladılar.

Türk işçisinin gücü, örgütlenme kabiliyeti ve mücadelede gösterdiği inat, disiplin, cesaret, gereğinde ölümü göze alması ve mücadele içinde bu toplu, düzenli halini kaybetmemesi, gerçek bir ölçü olabilir. Başka bir ölçü de, kapitalistlerin ve hükümetin korkusu ve öfkesinin şiddetidir. Fakat bunu istatistikler ne yazık ki gösteremez.

Türk işçisinin mücadelesi için en belirli örnek, 1927 Ağustos ayında patlak veren Adana - Nusaybin demiryolu grevidir. Bu hatta çalışan yapı işçilerinin durumları gerçekten dayanılmaz bir halde idi. Fakat işçilerin işyerini bırakmaları aslında pek önemi olmayan bir nedene dayanıyordu: bayram arifesinde kendilerine istedikleri avans ödenmemişti. Bundan önce işçi temsilcileri 31 dilek saptadı; bu dilekler oldukça mütevazi ve basitti: örneğin, iş sırasında hastalanan işçilerin ücretsiz tedavisi, yol harcırahının ödenmesi, şirketin yönetimi tarafından herhangi bir suç isnad edildiğinde, işçilere kendi avukatları tarafından savunma hakkı, tatil günleri için de ücret ödenmesi, yabancı işçilerin davet edilmemesi (bir kaç uzman dışında), izin verilmesi ve ücretli izin tanınması, fazla mesai için daha yüksek ücretlerin ödenmesi, keyfi işten çıkarmalara son verilmesi, sendikanın tanınması gibi. (Aslında işçiler, tabii hakları olan, fakat kumpanya tarafından mah-

rum bırakıldıkları adaleti istiyorlardı.) Kapitalistler bir türlü cevap vermediler ve aradan birbuçuk ay geçtikten sonra da dilekçeyi reddettiler. Bunun üzerine başlayan grev 20 gün sürdü ve greve 850 işçi katıldı. İki gün tren işlemedi,

Nihayet üçüncü gün kumpanya (fransız kapitalistler şirketi) grevkırıcılara yardım için bir tren yolladı. O zaman birkaç yüz işçi karıları ve çocukları ile hat boyunca ray üzerine yattı ve tren yolunu kapadılar. Buna karşılık kemalist hükümet yetkilileri askeri birlik göndererek aralarında çoluk çocuk ve kadın bulunan silahsız işçilere ateş açtırdı. Raylar al kana boyandı, 22 «elebaşı» tutuklandı.

Grev yabancı kapitalistler tarafından ezildi ve bu işe «demokratik» olan kemalist hükümet de iştirak etti. Kapitalistlerin sınıf kardeşliği, milli düşmanlıklarından ağır bastı. Bu örnek tek değildir. 1926 yılında Seyrüsefayin Şirketi'nde çalışan işçilerin grevi de aynı şekilde bastırıldı. Hükümet grevi dağıtmak için deniz askerini grevkırıcısı olarak gönderdi.

■ Tramvay İşçilerinin Grevi

İşçilerin kahramanca mücadeleleri için diğer örnek, 1928 yılında İstanbul tramvaycılarının grevi olmuştur. Bu grev burjuvazinin korkaklığının ve hiddetinin derecesini gösteriyor. İşçiler dilediklerini kabul ettiremediler, çünkü hükümet, polis, kapitalist ve baştan çıkarılmış zavallı, aç, grevkırıcısı rolündeki işçilerin gücü ağır bastı ve grevi ezdi. Bu grevi «Doğunun Tanyeri» adındaki gazetenin 2 Kasım 1928 tarihli sayısı şu şekilde anlatıyor:

«İstanbul tramvay işçileri, greve son vermeğe ka-

rar aldıktan sonra, şehrin geçici valisi ve belediye reisi olan Muhittin Bey'e bu kararı bildirmek istediler. Vali işçiler ile Tramvay İşletmeleri Müdürlüğü arasındaki aracı rolünü üzerine almak zahmetine her nasılsa katlanmıştı. Fakat o anda iki tarafın şansı eşit olmaktan çıktı. Grevkırıcıları ile polis ve tramvay idaresi bir araya gelerek tramvay seferlerini tekrar bir düzene koydu ve işletme müdürlüğü de işe başlamayan işçileri işinden attığını bildirdi. Tramvay İşletmesi Müdürlüğü böylece kendi şartlarını işçilere kabul ettirdi. Artık ne zam, ne de herhangi bir dileğin kabulü söz konusu değildi. Valinin bütün «aracılığı», «muhterem bay Hindorf'tan ricalarda bulunarak» grevcilere karşı «merhametli davranmasını» istemekten ibaretti. Zira, Muhittin Bey'in ifadesine göre, «zavallılar, yabancı elebaşıları tarafından aldatılmış ve şimdi büyük sayıda işçilerin işsiz kalma ihtimali varmış.» Vali İdareye «yalvararak» işçilerin tekrar işe alınmaları ve eski kıdemlerini muhafaza etmelerini istemiş. «Muhterem bay Hindorf» bu yalvarma karşısında «yumuşamış» ve bunu «vali beyin alicenaplığına atfederek» işçilerin tekrar işe alınmasını kabul «eylemiş». Şu şartla ki, elebaşılar kapıdışarı edilecektir. Grevcilerin tekrar işe alınmaları ancak teker teker dilekçe ile başvurmaları üzerine mümkün olacaktır. Bu suretle işçilerin tekrar işe alınmaları idarenin keyfine bağlı kalıyordu.

«En iyi işçilerden 60 kişi sokakta kaldı. Bu olaydan sonra kapitalistler ile hükümet erkanı elden geleni yaparak işçiyi korkutup bilinçli hareketlerine engel olmağa çalıştı, Hükümet ve gazeteleri halkı işçilere karşı kışkırtıyor, grevi örgütleyenleri bir nevi «eşkiya, haydut» gösteriyordu.

«60 tramvay işçisi, greve önayak olmalarından

dolayı işyerlerine bir daha alınmayınca, 27 Ekim günü ikinci bir grev düzenlemek istediler. Bu işçiler, ikinci grev de başarısız olursa, bütün kabloları keserek tramvay raylarını tahrip etmeyi düşünüyordu. İdare, işçilerin bu kötü niyetlerinden haberdar edilerek, iş başında olan işçilere, bu tasarladıkları işe teşebbüs ederlerse bir daha asla işe alınamayacaklarını bildirmiştir. Bundan başka İdare, polis yardımıyla her türlü tedbiri almıştır.»

Bu «tedbirler», kapitalistlerin tam zamanında yeteri sayıda grevkırıcısı yetiştirmesinden ibaret olmuştur. Bütün bunlar korkudan yapılıyordu. Aynı zamanda polis, grev sonucu ile ilgili kanaatlerini açıklayan bildiri dağıtanları harıl harıl her yerde arıyordu. Bu bildirinin metni şu:

«Bir defa grevi kaybettik. Arkadaşlar, bu sizin için bir ders, iyi bir ders olsun. Gelecek defa grevi kazanmak için kuvvet toplayalım ve örgütlenelim».

İşçilerin bütün arzuları yalnız işten kovulan 60 arkadaşın tekrar işe alınması idi.

■ Zenaatçı ile Memurların Grevi

Grev hareketi, kemalist hükümetin ücretli işçi haline soktuğu eski zenaat erbabına da sıçrıyor. 1927 senesinin Ocak ayında 3000 kayıkçı grev ilan ediyor. Kayıkçılar liman işletmesi tekel idaresinden, bu idarenin bir kaç ay evvel kendilerine yaptırdığı işin bedeli olan 25.000 lirayı ödemesini istediler, aksi halde çalışmayacaklarını bir kaç defa bu işletmeye ihtar ettiler. Fakat işletmenin ajanları işçileri zorla çalıştırıyordu. İşçiler eninde sonunda üç sorunla karşılaştılar: Ya işsiz kalmak, ya kayıklarını işletmeye satıp işe alınmak, yada grev yapmak! Bu son çareyi hepsinden makul bul-

dular. Grevciler grevkırıcıları çalıştırmadılar, kayıklarına aldıkları yükleri denize attılar. Grev mükemmel bir şekilde örgütlenmişti. Nihayet «6 Ocak tarihinde limana Lloyd Triestino adındaki gemi girerek demir attı. İşçiler vapuru boşaltmak istemediler. O zaman Nakliyat Şirketi polise başvurarak ya işçilerin zorla çalıştırılmasını, yada grev yapanların yerine başka işçi davet etmek için imkân yaratmasını istediler. Grev yapan işçiler ise, işletmenin kendilerine borcu olan 25.000 liranın ödenmesinde ısrar ediyordu. Başlayan çarpışmaya arkadaşlarını desteklemek için şehirden koşa koşa gelen başka işçiler de katıldılar. Çarpışma yerine asker gönderildi. Durum hakiki bir ayaklanma halini alıyordu. Çarpışmada 10 işçi öldürüldü, polis ve işçiden 50 kişi ağır yaralandı. 370 kişi tutuklandı.» (Bu haber Davar Gazetesi'nin 28 Ocak 1927 tarihli sayısındadır.)

Bundan sonra limanda bütün işler durdu. Tutuklanan işçiler arasından 33 işçi, bu arada Kayıkçılar Birliği'nin başkanı mahkemeye verildiler.

1926 yılında hamallar ve liman işçileri de hareket geçti. J. Zimmering'in «Türkiyede 1916 yılındaki işçi hareketi» adlı makalesinde (27. Ocak 1927 tarihli «Milletlerarası İşçi Hareketi» Dergisi) şunlar anlatılıyor:

«Karayolları Nakliyesi adındaki şirketin kurulması sıralarında bir sürü anlaşmazlık meydana gelmiştir. Çünkü bu şirketin statüsüne göre, şirketin İstanbul'da nakliyat ve yüklemeyi tekeline alması öngörülüyordu. Bu şirketin hizmetinde çalışanlar, dışarıda herhangi nakliye işi yapamayacakları gibi, boşaltma - yükleme işini de yapamayacaklardı. Bütün hamallar ve liman işçileri bunun için Şirkete tescil olunup günlük gelirlerinin % 15'ini Şirkete ödemek zorunda olacaklardı.»

«Bu şart 15.000 türk nakliyecisinin menfaatine dokunuyordu. Şirket açıldığı gün liman hamalları grev ilan ettiler. Kendi birlikleri önderliğinde işçiler bu şirketin feshini istediler. Protesto gösterisine tescilli işçiler de katıldı. Kısa bir zaman için de olsa, işçiler diledikleri gibi çalışma imkanını ele geçirdiler, fakat Şirketin hizmetinde çalışanlar ile tescilli olmayanlar arasında çarpışmalar olmağa başladı. Bu çarpışmalar sırasında polis defalarca işe karışıp bir çok kişiyi tutukladı.»

Sınıf örgütü ile mücadele azmi memurlarda da görünmeye başlıyor. Fakat memurların hareketi ağır şartlara bağlıdır. Çünkü onlar için hükümet, doğrudan doğruya ücretle müstahdem çalıştıran bir kapitalisttir. Hatta, daha iyi ücret ve daha elverişli olan iş şartları uğruna yapılan her mücadele, kemalistler tarafından hemen hükümete karşı hareket, politik bir suç olarak vasıflandırılıyor. Diğer taraftan, Kemalistler, bütün güçleriyle, güvenilir ve hükümete sadık bir devlet örgütünü kurmağa gayret ediyorlar.

Kemalistler başka görüş açısı olan kimseleri işten kovuyor, diğer taraftan da hizmetinde çalışan memurlara imkanlar tanıyarak memur örgütlerini ele geçirmeğe gayret ediyorlar. Nitekim 1927 yılında bazı gümrük memurlarına 30 - 40 lira ihsan edilmişti. «République» Gazetesi'nin 25 Şubat 1927 tarihli sayısında çıkan yazıda bu sadaka ile alay edercesine şunlar yayınlanmıştır: «Bu vicdan sahibi, rüşvet almayan memurları candan tebrik ederiz.»

Fakat yine de, Kemalistler, kendi saflarına ancak aydınların en üst ve imtiyazlı tabakalarını çekebiliyorlar. Böylece Ankara'da 1928 yılında bir kaç hukukçu profesörün teşviki ile «Türk Hukukçular Derneği» kuruluyor ve bu derneğin başına Adalet Bakanı Mahmut

Esat Bey getiriliyor. İstanbul'da Halk Partisi binasında toplanan doktorlar derneği var, bu dernek her toplantısında Sağlık Bakanı'ndan başlayarak Cumhurbaşkanı Kemal Paşa'ya kadar, her kademeden tebrik telgrafları alır.

Yüksek kademeli memur ve aydınlar burjuva hükümeti ile birlik kuradursun, alt kademeden müstahdem ile proletarya ağır durumlarının ıslah edilmesi için mücadele etmeğe başlıyor. Gerçi memur ve müstahdem henüz örgütlenmemiştir. Fakat olaylar, mücadelenin bu halk tabakalarına da sıçradığını isbat ediyor. 18 Ocak 1925 tarihinde İstanbul İlkokulu Öğretmenleri Kongresi düzenlenmiştir. Bu kongrede maaşlarının yükseltilmesi için gerekli teşebbüslerde bulunulmasına karar verildi. Zira, bugünkü maaşları ayda 25-40 lirayı geçmez, yani bu kazançları, kalifiye olmayan bir işçinin ücretine eşittir. Dernek, hükümet bunu kabul etmezse, grev ilan edeceğini açıklamıştır.

Yine 1925 yılında bir kaç şehrin telgraf (telsiz) memurları grev yaptılar. Temmuz ayında Erzurum, Samsun ve Adana'da üç şehirde birden ansızın telgrafcıların (telsizcilerin) grevleri patlak verdi. Grevciler, grev komitesinden parolayı alınca, işlerini terkettiler. Bu parola, «İleri!» idi. Telgrafçılar da maaşlarına zam yapılması istiyordu. Hükümet bu işin arkasında yine komünistlerin bulunduğunu ileri sürerek grevcileri tutukladı. Adana'da bu emir yerine getirildi ve bir çok grevci telgrafçı Ankara'ya, İstiklal mahkemesine sevkedildi. Suçları, hükümet aleyhine bir komplo imiş!

Sonuç ne olursa olsun, telgrafçıların grevi de çok iyi örgütlenmiş olduklarını gösteriyordu. Bu örgütlenmeye hükümet «ihanet» gözü ile bakmaktadır. Gazetelerin verdikleri habere göre, grevcilerin dilekçelerine verilen cevap, bu olmuştur.

6 türk sanayii ve türk proletaryası kadrosu

Türk Sanayiinin Hacmi

Türkiyede bugüne kadar doğru dürüst bir sanayi sayımı yapılmadığından, tesislerin ve işletmelerin tam sayısı, ve dolayisıyla, sanayi gelişmesini gösteren grafikler yoktur. Elimizde olan rakamlar, bunun için, ancak en önemli noktalarda ayrıntıları tahmini olan bir tablo verebilmektedir.

Türkiyenin baş sanayi merkezleri: İstanbul, İzmir, Ankara, Zonguldak, Balya - Karaeddindir.

1927 senesinde İstanbul'da 140 işletme vardı: 19 un değirmeni, 7 nebati yağ fabrikası, 17 dabbağhane, 2 konserve fabrikası, 6 yün dokuma fabrikası, 5 iplik fabrikası, 7 tuğla kiremit fabrikası, 2 çimento fabrikası, 1 çini fabrikası, 9 mobilya fabrikası, 9 kereste fabrikası, 1 harp sanayii fabrikası, 1 sabun fabrikası, 1 kimya maddeleri fabrikası, 1 sigara kağıdı fabrikası, 1 bira fabrikası.

İzmir ilinde 180 sanayi teşebbüsü vardır: 43 zeytinyağı fabrikası, 27 un fabrikası, 24 üzüm kurutma ve işleme fabrikası, 15 sabun fabrikası, 13 pamuklu mensucat fabrikası, 10 elektrik istasyonu, 8 sandık ve ambalaj malzemesi fabrikası, 4 makarna fabrikası, 3 meyan kökü fabrikası, 3 teknik ve mihaniki işler atölyesi, 3 kereste fabrikası, 3 şekerleme fabrikası, 3 mobilya fabrikası.

Ankarada mevcut olanlar: barut - fişek fabrikası, tekstil fabrikası, 6 kereste ve tahta işleri fabrikası, tuğla ve kiremit fabrikaları, elektrik gücü istasyonu ve bir tamirhane.

Zonguldak ve Gerak bölgeleri: taşkömürü ocakları merkezi. Taşkömürünün 1912 yılında üretimi 810.180 ton, 1923 senesinde 527.449 ton, 1926 yılında (ingiliz maden işçilerinin grev senesi) 950.000 ton.

Balya-Karaeddin, kurşun ve gümüş maden ocakları merkezidir. 1913 senesinde 13.976 ton, 1926 senesinde 6.168 ton kurşun üretildi. Sebebi, savaş yılarında maden ocaklarının almanlar tarafından yağma edilircesine çalıştırılmasıdır.

Ülkede fazla sayıda büyük işletme yok. Teknik ekseriyetle geridir. Fabrika ve atölyelerin işleri, seri halinde mal çıkarma karakterini taşımıyor, sadece el emeği ile çalışan zanaatçıların imalathanelerinde üretilen malların biraz fazlasını teşkil ediyor,

Tekstil sanayii herşeyden önce halı dokur. 1913 senesinde bütün eski Türkiye'de halı dokuması kolunda 69.000 işçi çalışıyordu. İngiliz Doğu Halıcılık Şirketi yanında (Şirketin sermayesi 10 milyon franktır) diğer işletmeler daha ziyade atölye niteliğindedir. Pamuklu iplik ile pamuklu dokuma sanayiinde ancak 50.000 iğ vardır: en fazla iğ, sadece yabancı sermaye ile kurulu dokuma fabrikasında bulunuyor. İpek sa-

nayii daha ziyade aile tezgahlarına münhasır kalıyor. Yunanlılarla yapılan savaş bu sanayie ağır bir darbe indirdi. Savaştan önce Bursa'da 103 ipek iplikhanesi ve 5180 koza fabrikası varken 1921 senesinde bu sayılar 16 iplikhane ve 912 koza imalathanesine düşüyor. Tekstil sanayii, orduya, jandarmaya, polis kuvvetlerine, askeri okullarda okuyanlara çalışıyor, yada halı sanayii için iplik hazırlıyor. Tekstil işletmelerinin hacmi normalden fazla büyük değildir, 20.057 tekstil fabrikasında ancak 35.316 işçi çalışıyor, yani ortalama bir işletmeye iki işçi... Büyük işletmelerin tekniği birbirine hiç benzemez. Gayet modern, ileri teknikle kurulan, Avrupa fabrikalarını andıran işletmeler yanında, makinelerinin yaşı 75'ten fazla olan fabrikalar da vardır.

■ Maden Sanayii

Bir iki harp sanayii fabrikası var ki, bunlar oldukza büyük işletmeler sayılır. Her türlü makine yurt dışından ithal ediliyor. Türk maden sanayii türlü ufak maden eşyasını yapar: pencere ve kapı için madeni aksam, nal, ufak tefek madeni kaplar v.s. Tamirhaneler çok sayıdadır.

■ Deri Sanayii

Büyük sayılan 41 fabrikada 1400 işçi çalışıyor. En büyük sanayi işletmesinde 206 işçi çalışıyor, diğerleri ortalama 30 işçi çalıştırmaktadır.

Tekniğin gelişmemiş oluşu, sermaye noksanı, işletmelerin ufak hacımları, maden işletmeleri hariç,

türk sanayiinin karakteristiğidir. Maden işletmeleri ekseriyetle büyük yabancı işletmelerin işidir. Çeşitli çapta 400 fabrika (tescil edilmiş olan 1.200 fabrikadan) kendini kurtaramıyor ve hükümetten yardım görüyor (1924).

Türkiye'nin en büyük kapitalistleri, yabancılardır. Bütün maden işletmelerinden başka bir de demiryollarının büyük bir kısmı ve tarım ürünlerini işleyen fabrikaların çoğu yabancıların elindedir.

Türkiye milli ekonomisine 1.100 milyon frank yabancı sermaye yatırılmıştır. Sermayenin 450 milyonu alman, 350 milyonu fransız, 200 milyonu ingiliz ve 100 milyonu diğer ülkelerin sermayesidir

Sanayiinin gelişme hızı nedir? Bu gelişmenin hızı anonim şirketlerin sayısı ile de gösterilebilir. (Sınai ve ticari işletmeler bir arada).

Birinci Dünya Savaşı sonunda Türkiye'de 138 anonim şirket vardı. Daha sonraki senelerde kurulan şirketler:

1919	12	1923	11
1920	8	1924	42
1921	4	1925	50
1922	5	1926	26

Kurulan eski şirketlerin bazıları çok geçmeden dağılıyordu, fakat bir çok şirket, yine de, ya ticaret yada sanayi işletmesi kurmayı beceriyordu.

Genellikle memleket eskisi gibi sermaye azlığından şikayetçidir. Mevcut sermaye ancak önemsiz işletmelerin kurulmasına yetiyor. Tasarlanan bir çok teşebbüs realize edilemiyor. Bu yakınlarda Ticaret Bakanı Rahmi Bey bir demeçte, hükümetin türlü madenin işletilmesi için 400 imtiyaz hakkı verdiğini söyle-

miş. bu rakama maden araması için verilen imtiyazların dahil olmadığını da belirtmiştir. Buna rağmen, nedense, işletilen maden ocaklarının sayısı 10'u geçmiyor.

«1925 senesinde memleket sanayiinin hızlı ve mutlak gelişmesi uğruna sarf edilen gayretler, 1926 senesinde hızını azaltmıştır. O tarihe kadar mevcut olan fabrika işletmeleri üretimlerini tam kapasite ile geliştirmiş oldukları halde, yeni yeni teşebbüslerin kurulması fazla ileri gidememiş ve ufak işletmelerin, özellikle un değirmeni ile nebati yağ imalathaneleri'nin kurulmasıyla iktifa edilmiştir.»

Büyük teşebbüsler arasında kayda değer olanlar şunlardır: 2 çimento fabrikası, kibrit fabrikası, 2 şeker fabrikası (iki şeker fabrikasında topyekun 722 işçi çalışmaktadır), 3 maden işletmesi (2 manganez ve biri linyit kömürü), elektrik aksamı hazırlayan fabrika, sabun fabrikaları, kereste fabrikası, un değirmeni ve bir kağıt fabrikası. 1920'den 1926 yılına kadar yeni kurulan fabrikaların sermayesi, yani topyekun 39 işletmenin sermayesi 21 milyon veya en fazla senede 3 milyon liraya eşitti. Bu rakam çok düşüktür ve bu durum karşısında Türkiye sanayiinin hızlı gelişmesi söz konusu olmaz. İleride de büyük fabrika ve işletmelerin fazla sayıda kurulması bize biraz şüpheli görünüyor.

■ Türk Proletarya Kadroları

Türkiye milli ekonomisinin ve sanayiinin karakteri, Türk proletaryasını nasıl etkiliyor?

1. Türkiye'de şehirde kurulmuş ağır sanayi yok gibidir. Türk proletaryasının merkez gücü nakliyat iş-

lerinde (limanlarda, demiryollarında, nakil vasıtalarında, oto - kamyon nakliyesinde v.s.), büyük şehirlerden uzak olan maden işletmeleri ile hafif endüstride - besin maddeleri, manifatura sanayii - v.s. çalışır.

2. Türk sanayii henüz gelişmektedir. Gelişme hızı ancak son on, onbeş sene içinde arttı. Türk proletaryası da buna paralel olarak henüz genç ve yenidir ve çoğunlukla köyle bağını koparmıyor.

Bu durum özellikle büyük liman şehirleri dışında göze çarpıyor. Büyük liman şehirlerinde ise bir çok işçi, -zenaat erbabı ile ufak bezirgan aileleri çocukları- hakiki proleterlerdir. Bunlar münhasıran aldıkları ücretlerle geçinirler. Fakat bunların da büyük kısmı çok kısa süre önce proleter olmağa yüz tuttu. İstanbul emekçisinin büyük bir kısmı memur, küçük esnaf, iflas etmiş ufak imalathane sahibi zenaatçı ve çocuklarıdır. Hatta bu emekçilerin bir kısmının orta tahsili dahi vardır.

Anadolu işçisi, ve özellikle maden işçisi ile demiryolları işçisi hakkında L. S. Kolyadko şunları yazıyor: «Bu alçak gönüllü, sınırlı sayıda işçi grubu henüz köy ve taşra kasabaları halkı arasında dağınık bir halde yaşar ve onlarla köklü bağları vardır. Bu grubun ancak ufak bir kısmının yegane geçim kaynağı, aldığı ücrettir. Ekserisinin ya köyünde kendi evi, tarlası, yada ufacık bir dükkanı var; ve bunlar sanayi işletmelerine mevsim mevsim gelip çalışırlar.»

Köylü elemanı, şehirlerde de var. İstanbulun bir çok hamalı, liman işçisi, kayıkçısı köylerden gelmiş kimselerdir. Bunlar arasında, hatta uzak dağlık bölgelerin köylüsü - kürtler ve lazlar da - vardır. Bunlar bir iki sene için şehirlere iner, köyleri ile bağlarını koparmaz. Köylerinden kasabalara veya şehirlere akın etmeleri, ya vergi için para toplamak zorunluğundan

yada kendi ailelerinin para sıkıntısındandır. Bir iki sene çalıştıktan sonra bu geçici işçiler köylerine dönerler, bunların yerini köyden gelen yeni arkadaşları tutar.

Zonguldak Taşkömürü İşletmelerinde 17.000 işçi çalışır. Bunlardan 7.000'i daimi işçi, 10.000'i ise mevsimlik işçidir. Mevsimlik işçi maden ocaklarında 3 - 4 ay çalışır, senenin artakalan aylarında tarım işlerini yapar. Halkın bir kısmı kömürü kendisi kayıklarla taşır.

Proletaryanın köye bağlı kalışı, hem güçlü hem de zayıf tarafıdır. Türk proletaryası köylüyü kendi etkisinde bulundurabildiğinden, devrim halinde köylüyü de arkasından çekebilir. Zayıf tarafı ise, bir çok işçinin henüz tam manası ile işçi olmamasındandır. Bu işçinin henüz kendi ufacık işletmesi vardır, bu halleri ile onlar yarı proleter, yani ufak işletme sahibidir.

3. Türk sanayii ne de olsa büyüyüp gelişiyor, onunla beraber Türk proletaryası da büyüyor. Fakat türk burjuvazisinin de aynı tempo ile geliştiğini düşünmek, hataya düşmek olacaktır. Ekseri büyük işletmeler yabancı yatırımlarla kurulmuş ve yabancıların ellerindedir, bunun için Türk proletaryasının potansiyeli türk burjuvazisinin gücünden çok çabuk gelişiyor.

4. Köylerdeki sömürü geliştiğinden, köylerde emekçi köylünün sırtından geçinen köy burjuvazisi, yani ağalar, tefeciler ve bezirgan sınıfı gelişiyor. Köylülerin ekserisi ya sefaletin kapısına dayanmış bir haldedir yada ırgat olarak zengin ağaların emrinde çalışıyor ve onlar da proletarya saflarını dolduruyor. Köylülerin hoşnutsuzluğu proletaryanın işini ileride kolaylaştıracaktır.

5. Yabancı sermayenin yeni yeni gelişmeye yüz tutan ağır sanayi ile rekabet halinde olması, binlerce

ufak zenaat erbabını iflas ettiriyor. Bu rekabetten özellikle esnaf ve zenaatçı çekiyor. Onların çevrelerinde proletarya politik müttefikini bulduğu gibi, bu çevrelerden işçi sınıfının saflarına geçenler de olmaktadır. Türk işçisi ve genellikle ücretli emekle geçinen kimselerin sayısı ne kadardır? Doğru sayılarımız olmadığı için, elimizde olan eksik, bazen hakiki durumu tam göstermeyen tahmini sayılar yardımı ile işçi sayımını yapalım.

A. İşletme sanayi: Sanayi işletmelerinin işçi sayısı (mihaniki tahrik gücü ve kira ile tutulan emek) tarım ve maden ocakları sektörleri hariç, 60.000'dir.

B. İstihsal eden sanayi: Taş ve linyit kömürü, gümüş, kurşun, manganez, bakır, lületaşı, türlü taşlar v.s. 45.000 işçi.

C. Tarım sektörü: (nebati yağlar, peynir imalathaneleri, kuru meyve hazırlama yerleri v.s.) 40.000.

D. Nakliyat: Demiryolları 22.000, kamyon nakliye işleri 10.000 (İstanbulda), 6.000 (Türkiye'nin diğer bölgelerinde). Limna işçisi ve hamal 6.000, kayıkçılar 3.000, hamal - işçi olanlar - (İstanbulda bunlar da işçi sayılıyor) 3.000, Türk ticaret filosu gemicileri 3.500, şehir taşıtları (tramvay) 2.500, Toplam olarak 56.100 kişi.

E. Yapılarda çalışan işçiler (İnşaat işçisi):

Bu işçilerin bir kısmı mevsimlik işçidir, diğer kısmının (mesela demiryolları inşaatında) başka gelirleri yoktur. Demiryolları inşaatında, resmi kaynaklara göre, 20.000'e yakın işçi çalışır. Diğer yapılarda çalışanların sayıları belli değildir. En mütevazi bir sayı alalım, 5.000 kişi olsunlar.

F. Tarım proletaryası (ırgatlık):

Türkiye'de dört türlü ırgat var.

Maraba - köyden köye dolaşan ırgatlar. Bunlar

100.000'den fazladır ve bunlar daha ziyade büyük işletmelerde (büyük toprak sahiplerine ait işletmelerde), Anadolunun güney ve batı bölgelerinde çalışır. Bu ırgatlar toplam olarak bir köyden bir köye giderek iş ararlar.

İkincisi: mahsulü az, toprağı mümbit olmayan bazı dağlık bölgelerde bütün köy halkı ırgatlık yapar. Hasat zamanı bu köyler örgütlenmiş bir şekilde, başta seçtikleri muhtarlarla kendi köylerini terk edip zengin toprak sahiplerine ırgat olurlar.

Üçüncüsü: tek başına çalışan ırgatlar.

Dördüncüsü: yarı proleter olan ırgatlar ki, bunların ellerinde kendi ufacık işletme kalıntıları var, fakat baş gelirleri yine ırgatlıktır. Umumiyetle Türkiye'de tarım işletmelerinde 800.000 işçi ırgat olarak çalışır. Fakat hakiki proleter - ırgatlar, ancak maraba ve tek başına çalışan ırgatlar sayılabilir, bunlar da 200.000 kişidir.

G. Ticaret hizmetinde çalışan personel

İstanbul ticaret çevrelerinde çalışanların sayısı, yeni ve resmi sayımlarına göre ,90.000 kişidir (9 nüfusa bir kişi). Memleketin diğer yerlerinde ticaret esasen önem taşımaz, bunun için 100 nüfusa 1 ticaret müstahdemini hesap edelim. Yine de 129.000 kişi, toplam olarak 219.000 müstahdemdir.

H. Devlet dairelerinde çalışanlar: öğretmenler, tıp personeli memurlar v.s. - 120.000 kişi.

İ. Zenaat erbabı olan proletarya:

Hiç kale alınmıyor. Halbuki zenaatçıların imalathanelerinde çalışan çırak ve yardımcılar insafsızca sömürülüyor. Bunlar sayı bakımından fazla değildir, çünkü zenaat da çok defa aile işi oluyor. Yine de bu türlü zenaat proletaryası 25.000'den az değildir.

J. Hizmetçiler, kapıcılar, ev hizmetçisi, kahveha-

ne, lokanta, otel işçileri: Bu sefil, zavallı, her türlü haktan mahrum proletarya sayısı, Türkiye'de çok fazladır. Yine de tam ve doğru sayılar yoktur. Fakat bunlar Türkiye nüfusuna nisbeten, Çarlık Rusyası'ndaki nisbetten farksızdır. Gerçi Türkiye Rusya'dan bir az daha fakirdir. Fakat bu türlü hizmetkar sayısı Türkiye'de daha az olamaz; çünkü Türkiye'de bütün emekçileı lokanta ve aşhanelerde yiyor ve istirahat zamanını kahvelerde geçiriyor. Bunun dışında da Türkiyede yakın zamanlara kadar hem kelimenin tam manası ile (Yirminci asrın başında Mekke'de köleler çarşısı vardı), hem de kamufle edilmiş bir şekilde (kadınlar - harem cariyelerinin çoğu eş olmaktan ziyade ev hizmetçileri idi) kölelik vardı. Çarlık Rusyası'nda 50 nüfusa bu türlü hizmetçilerden bir kişi düşerdi, bu oran Türkiye'de aşağı yukarı aynıdır, yani toplam olarak 273.000.

Demek oluyor ki Türkiye'de bedenle çalışan daimi işçi sanayi ve taşıt endüstrisinde (A, B, C, D) toplam olarak 201.100 kişidir; yapı işçisi ve zenaat proletaryası ile (E, F) bunlar 251.000 kişidir; tarım proletaryası ile 451.100 kişiye yükseliyor; J grubu ile 724.100 kişidir; bütün tarım proletaryası ile 1.324.100 kişidir. Tarım proletaryası hariç emekçiler, son grup da sayılmasa, 1.658.000'dir, yani Türkiye nüfusunun 1/8'ini teşkil ediyor.

Bu sayılar dikkatle ele alınmıştır, fazla olmaktan ziyade belki noksandır. Bu sayılar Doğu milletlerinin eski ufak iş sahibi hayatını sürdüklerine dair kanaatın yanlışlığını ortaya çıkarıyor. Kapitalizm yüzbinlerce insanı proleter yapıyor, bu insanları sömürerek servet sahibi oluyor. Ve bu sömürülen insanlar, gün gelecek ki, Türkiye'de olduğu gibi, dünyanın bütün diğer ülkelerinde, kapitalistlerin mezarını kazacaktır.

■ Örgütlü İşçilerin Sayısı

Türkiye'nin en büyük örgütlerini sayalım.

Zonguldak'taki Maden İşçileri Birliğinin 8.000 üyesi var. Tütün işçisinin dört birliğinde 5.000 üye kayıtlıdır. (Tütün işçisinin sayısı toplam 25.000 kişidir.) Demiryolları işçileri dernekleri ve birlikleri: Doğu demiryollarında 2.000, Anadolu demiryollarında 500, İzmir - Kasaba hattında 500, Adana - Nusaybin hattında 800 işçi örgütlenmiş olup işçi birliği üyesidir. Ankara'daki harp sanayii işçisinden 800'ü birlikte üyedir. Bunun dışında İstanbul'da büyük işçi örgütleri var. Tramvay işletmeleri işçisi 950 kişi, müstahdem ise 150 kişi; hamal 3.000 kişi (9.000 işçiden), liman yükleme işçisi 1.000 kişi (3.000 işçiden), şoförler 3.500 kişi (10.000 kişiden), fırıncı 2.000 kişi dernek ve birliklerde örgütlenmiş bulunmaktadır. Yani, ortalama olarak, emekçilerin üçte biri örgütlüdür. Bunun dışında bir sürü ufak tefek işçi dernekleri var, bunların çoğu yardımlaşma sandığı gibi örgütlerdir: dizgiciler 400 kişi, elektrik işletmelerinin müstahdemi 50 kişi, gemici 250 kişi, mezbaha işçisi 180 kişi, dokumacı 600 kişi. Balya - Karaeddin madenleri işçileri de örgütlüdür. Türkiye'de toplam olarak 45 ile 50.000 işçi türlü tipten birlikler halinde örgütlenmiştir. Hiç örgütlü olmayan kesim tarım proletaryası; gayet zayıf örgütlü olan alt tabaka memurları, ufak tefek teşebbüslerin müstahdem ve işçisi, ev hizmetçileri vs. dir.

İşçi Örgütleri Tipleri

Birlik tipleri çok değişiktir ve çok defa içiçe geçmiş bir haldedir. Örneğin, yardımlaşma derneği tipinde bir dernek, aynı zamanda bir şirketin içindeki örgüte bağlı olabiliyordu ve aynı zamanda kemalistlere bağlı olanlar da vardı. İşte bu durumu göz önünde bulundurarak, Türk birliklerini «tiplere» ayırıyoruz. Şöyle ki:

1. Üretici işçi kitlesinin sınıfsal birlikleri:

Bu birliklere Ankara'daki harp sanayii fabrikaları işçileri, Doğu Anadolu ve Adana - Nusaybin demiryolları işçileri, Balya - Karaeddin maden ocakları işçileri, şoförleri, Madeni Eşya Fabrikalarında çalışan işçiler (İzmir) ve İstanbul Tramvay İşletmeleri işçileri dahildir. Bu birlikler 10.000 işçiyi topluyor. Gerçek proletaryayı içine alan bu örgütler sayı bakımından az ise de, üyeleri türlü mücadeleden geçmiştir, tecrübe sahibidir. Yurdun bütün merkezlerine dağılmış olan bu örgütler (İstanbul, Ankara, İzmir, Edirne) yine de iyi birer nüve sayılır, ve bu nüveler attıkları sloganlar altında türk işçi hareketinin gerçek proleterlerini toplayabilir.

2. Burjuva partileri tarafından örgütlenmiş olan, burjuvaların etkisinde bulunan birlikler:

1924 senesinde mantarlar gibi türeyen kemalist birlikler. 60.000 işçiyi topladılar. Fakat bütün bu örgütler, doğdukları gibi, hemen dağıldılar. Onları ya hükümet dağıtıyor, yada bunlar kendiliğinden burjuva «önderlerini» atıyordu. Bugün kemalist olan örgütlerin sayısı pek fazla sayılmaz.

Birkaç aydınlar derneği dışında. Gemiciler Derne-

ği, Zonguldak Maden İşçisi Birliği, Tramvay kontrolörleri ve üst kademe müstahdemleri birlikleri vardır. Bu birlikler genellikle «kumpanya» birlikleridir. yani hem işçiler, hem de işverenler tarafından bir arada kurulur. Örneğin, *Zonguldak'ta, Birliğin* başında birer işçi ile müdürlük delegesi bulunuyor. Maden Ocaklarının umum müdürü, aynı zamanda bu birliğin idare heyeti başkanıdır.

3. Kemalist rejimi benimseyen birlikler. Bunların başında çoğu zaman ya satılmış yada dalkavuk olan başkanlar bulunur, bunlar kendi işlerinde çok önemsiz bazı ekonomik düzeltmelerle yetinir. Kapitalistlerin «müsaade ettikleri» sınırları aşmaz, uzlaştırıcı görüşmelerle sonuca varmağa çalışırlar. İşçiye yaltaklanarak yatıştırmağa bakarlar, anlaşmazlıkları bastırırlar v.s. Nitelik olarak bunlar reformcu, «menşevik» olan sendikalardır. Özellikle kalifiye işçiyi içine alan bu gibi birlikler örneğin İstanbul ve İzmir Tütün İşçileri Birliği, Liman İşçileri Birliği, Dizgiciler ve Matbaa İşçileri Birliği'dir. Bu birliklerin bazılarında, örneğin Tütüncüler Birliği'nde yine de devrimci bir nüve yok değildir. Hayat mücadelesi, günler geçtikçe, işçiye, reformcu önderlerinin korkaklığını, yalancılığını ve satılmışlıklarını gösteriyor.

4. Yarı kooperatif halinde olan, yardımlaşma derneği tipinde birlikler

Bu birlikler ve dernekler, işverenlerle hükümete karşı gelmez, işçilerin durumlarının ıslah edilmesi için çarpışmaz, mücadele etmez; bunlar sadece kredi verir, toptan erzak alır ve bu gibi ufak yararlıklarla iktifa eder. Bunlar güçsüz, ufacık derneklerdir, takibattan korkarlar, çünkü kanun yalnız hayır işleri ile uğraşan birliklere müsaade eder.

5. Ufak imalathane sahibi ve zanaatçı tipinde kooperatif birlikleri:

Eskiden ufak zenaat erbabı olanların işkolu örgütleri (mavnacılar, yükleyiciler, hamallar, kayıkçılar, sakalar v.s.) işkolu inhisarına sahipti: yani yalnız bu yukarıda sayılan zenaat birlikleri (loncalar)nin üyeleri kayıkçı, hamal v.s. olabilirdi. Bu durum zenaatçılar için çok elverişli idi. İşleri çoktu, buna göre de kazançları iyi idi. Bir hamal günde rahatça 10 lira kazanabiliyordu. Kaldı ki, «icrai zenaat hakkı babadan oğula kalıyordu; lonca üyesi öldükten sonra ailesinden hiçbiri yerini tutmak istemiyorsa, ailesi bu hakkı başkasına satabiliyordu». 1924 senesi haziran ayında bütün bu liman işçilerinin bağımsız örgütleri dağıtıldı. Yeni örgütlerin yalnız hayır maksadı ile kurulmasına müsaade ediliyordu ve bunlar hükümetin kontrolü altında idi. Az zaman sonra Liman İşçileri İnhisarı adında bir birlik kuruldu ve bütün «tek başına çalışan» zenaatçı bu şirketin işçisi oluverdi. Şimdi bunlar ya Şirkete kazançlarının bir yüzdesini ödemek zorundadır yada kazanç yerine bir ücret alırlar. Bununla beraber, kayıkçılar - kayık sahibi, arabacılar - araba ve at sahibi kaldılar. Yaptıkları işte kendi alet ve araçlarını kullanan yarı proleter olan işçiler, şimdi tekrar kendi birliklerini kuruyor. Bu birlikler sendikalara benziyor, hatta bazıları oldukça devrimcidir.

Bazı işçi birlikleri, bir kaç yardımlaşma sandığının birliği oluyor, mesela Zonguldak Birliği gibi. Sandıkların idarecileri işçi ile işverenlerle birlikte seçim yolu ile atanıyor. Sandıkların çalışması için lazım olan para, işçilerden işe gelmedikleri günler için kesilen cezalardan toplanıyor. Ayrıca ücretlerden kesilen % 1 üyelik aidatı ve aynı miktarda kapitalistlerin yatırdıkları paralardan meydana geliyor.

Liman işçileri örgütleri içinde bir de artel yada hemşehriler birliği olabiliyor. Bunlar her zaman kendi aralarında veyahut birliğe bağlı olmuyor, hatta bazan birbiriyle yarışıyor. Hemşehriler birlikleri birinci derecede köylerden gelenleri örgütlüyor. Bu birlikler kendi hemşehrilerine iş buluyor ve hemşehrilerinden biri köyüne dönünce onun yerine yine kendi hemşehrilerinden başka bir arkadaşı tayin ediyorlar. Böylece bu «Hemşehriler Birlikleri» köylerine çok sıkı bağlarla bağlı kalıyor. Bu arteller «reisler» tarafından idare ediliyor. Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak hükümetin kontrolü altındadırlar. Reis kendine artelin bütün kazancının yarısını ayırır, arta kalanı diğer arkadaşlar arasında paylaştırır.

içindekiler

Önsöz 5

1. **Türkiyenin Milli Ekonomisi ve Politik Düzeni** 7
   - Türk Şehirleri Nasıl **Kurulmuştur** 7
   - Türk Milletinin Gelir **Kaynağı Nedir** 9
   - Türk Sanayiinin Gelişememesinin Nedeni 10

2. **Jön Türkler ve Kemalist Devrim** 14
   - Politik Düzen 18
   - İş Hukuku - İş Kanunu 21

3. **Türk İşçisinin Yaşama Şartları** 25
   - Türk İşçisinin Geliri ve İşgünü 25
   - İşçi Ücretleri Neye Yetiyor 29
   - Mesken Şartları 31
   - İş Güvenliği 32
   - İşsizlik 33

4. **Türk İşçisinin Mücadelesi** 38
   - Kemalist Devrimden Önceki İşçi Hareketleri 38

- Emperyalizme Karşı Mücadele Sırasında İşçi Hareketleri 41
- «Amele Teali» 44
- Kemalist Hükümeti ve İşçi Örgütleri 48
- Kamçı ile Baklava - Börek Politikası 51
- Türk ve Yabancı İşçileri, Yabancı Sermaye 53
- Türk İşçi Sınıfında Oportünizm 56

5. İşçi Sınıfının Gelişen Kavgası 59
- Demiryolları İşçilerinin Grevleri 63
- Tramvay İşçilerinin Grevi 64
- Zenaatçı İle Memurların Grevi 66

6. Türk Sanayii ve Türk Proletaryası Kadrosu 70
- Türk Sanayiinin Hacmi 70
- Maden Sanayii 72
- Deri Sanayii 72
- Türk Proletarya Kadroları 74
- Örgütlü İşçilerin Sayısı 80
- İşçi Örgütleri Tipleri 81

a.şnurov

türkiye proletaryası

Yar Yayınları, sosyal gerçekçi romanların yanısıra, Türkiye'de kapitalistleşmenin hangi aşamada bulunduğunun, sınıf mücadelelerinin hangi boyutlara ulaştığının saptanmasında, Türkiye'de tartışılan bir çok sorunun açıklığa kavuşturulmasında ve somut sorunların, somut tartışılmasında yararlı olabilecek yerli ve yabancı bir çok belgesel eseri de sırası geldikçe okuyucularına sunmaktadır.

«Türkiye Proletaryası» nın yazarı **A. Şnurov**, ekonomi politik ve türkoloji öğrenimi yaptıktan sonra bir çok kez Türkiye'de bulunmuş, daha sonra Sovyetler Birliği Bilim Akademisine bağlı Asya Ülkeleri Enstitüsünün akademik kadrosunda yeralmıştır.

Şnurov'un **«Türkiye Proletaryası»** adlı bu önemli incelemesi, gerek Jön Türk iktidarı, gerekse kemalist iktidar sırasında Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısını, burjuvazi yaratma ve yabancı sermaye ile bütünleşme çabalarını; bu kapitalistleşmeye paralel olarak işçi sınıfının gelişmesini, 1923 - 1929 dönemindeki ağır koşullarını, hem burjuvazi, hem de iktidar ile çatışmasını belgelerle ortaya koymaktadır.

15 Lira